Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Becker, T. A.; ved T. A. Becker.
Titel | Title:	Herluf Trolle og Birgitte Göie : en Biographie; ved 300 Aarsfesten paa Herlufsholm den 23de Maj 1865 udgivet af Herlovianersamfundet
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjöbenhavn : Thieles Bogtrykkeri, 1865
Fysiske størrelse | Physical extent:	38 s., 6 tav. :

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

PUBLIC DOMAIN

HERLUF TROLLE OG BIRGITTE GØIE.

En Biographie

ved 300 Aarsfesten paa Herlufsholm den 23de Mai 1865

udgivet af Herlovianersamfundet

ved

T. A. Becker.

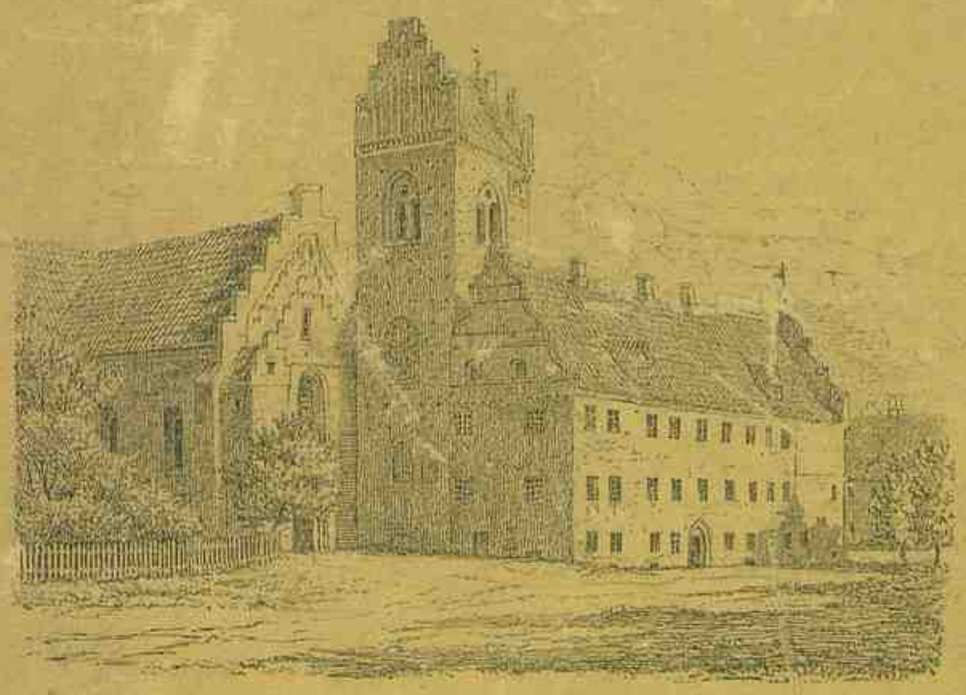

KJØBENHAVN

THIELES BOGTRYKKERI.

B.R.H.

46 - 202. - 40
Ex. 1

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130022038940

BIBLIOTHECA REGIA · HAFNIENSIS ·

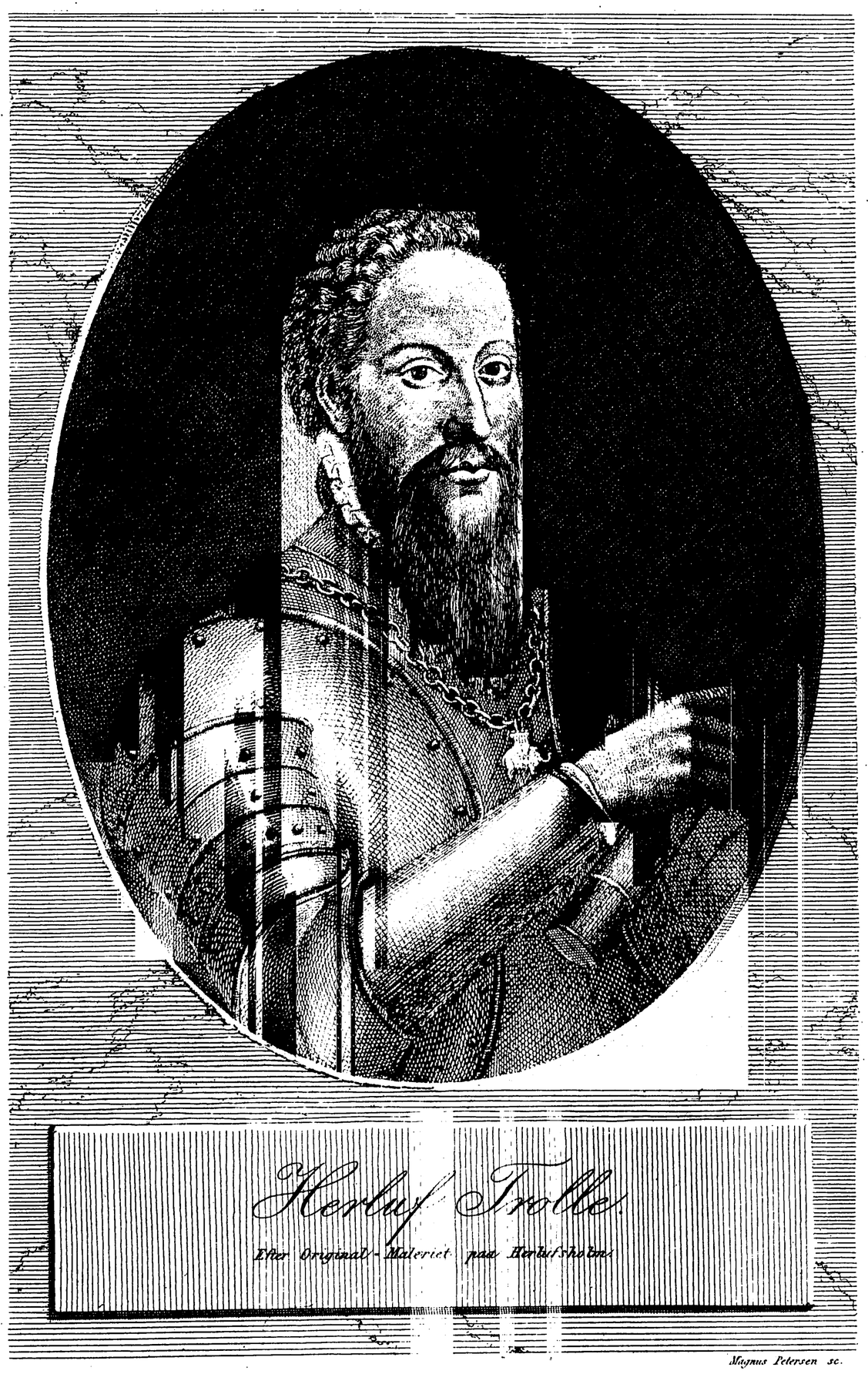
Herluf Trolle.
Efter Original-Maleriet paa Herlufsholm.
Magnus Petersen sc.

Brigitte Gyöe.
Efter Originalet i Materiet paa Herlufsholm.
Magnus Petersen sc.

HERLUF TROLLE og BIRGITTE GÖIE.

En Biographie

ved 300 Aarsfesten paa Herlufsholm den 23de Mai 1865

udgivet af Herlovianersamfundet

ved

T. A. Becker.

KJÖBENHAVN

THIELES BOGTRYKKERI

MDCCCLXV.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Indledning.

Det sextende Aarhundredes andet Decennium, i hvilket Herluf Trolle og Birgitte Gøye saae Dagens Lys, var en urolig og bevæget Tid, ikke mindre bevæget end vor egen. Under voldsomme Kampe fødtes den nye Tidsalder, der i disse nordiske Lande styrtede en ældgammel ærværdig Magt i Gruus. Den catholske Kirke, som i saa mange Aarhundreder havde hersket over Europas Folk og Fyrster, vaklede under de voldsomme Stod, som Luther bibragte den, og styrtede efter nogen Tids Kamp, ligesom et vældigt gammelt Taarn, ved hvis Fod den stærke Muurbrækker arbeider ustandseligt og ufortrodent; Ruinerne flyve langt omkring, nedslaae Blomster og Urter, ja selv de Huse, som lænede sig op til Taarnet og beboedes af fredelige, nøisomme Mennesker, der nu mangle Tag over Hovedet. Saadanne beskedne Huse vare Nonneklostrene og Domcapitlerne, de første bestemte til ugifte Pigers de sidste til lærde Mænds Underhold; det havde dengang været let at beholde dem og omdanne dem paa en tidsvarende Maade, men Kongernes Begjærlighed efter det rige Jordegods drog dem med ned i Malstrømmen, og her i Landet ere de nu sporløst forsvundne; endogsaa det allersidste Kirkegods, Præstegaardene, staaer ligesom Sorø Academi i Fare for at gaae samme Vei, skjøndt det nu ikke er Kongernes Begjærlighed, som truer det med Undergang.

Langt forud for den religiøse Kamp, hvori den nye Tro hurtigt og seierrigt trængte den gamle ud af Landet, gik en anden, Unionskrigene, som med enkelte Afbrydelser varede i hundrede Aar og hvis sidste stærke Bølgeslag falde i den samme Tid. En voldsom Kraftanstrængelse bragte endnu eengang en dansk Konge saavidt, at han kunde sætte de trende saa længe omstridte Kroner paa sit Hoved, dog kun for strax igjen at miste dem alle tre, og den svenske kom aldrig tilbage.

Saasnart Danmark begyndte at komme lidt til Ro efter den sidste Unionskamp, og den nye Konge, som havde fordrevet Christian den Anden, fik Fodfæste

paa Thronen, udbrød for Alvor Striden mellem Catholicismen og Protestantismen, og i Følge med den gik der en Stræben efter Lighed mellem de forskjellige Stænder, som i Begyndelsen fulgte denne Kamp overalt og førte til voldsomme Borgerkrige, her bekjendte under Navn af Grevens Feide, der først endtes i Aaret 1536 med Kjøbenhavns Indtagelse efter en langvarig Beleiring og det haardnakkede Forsvar, som Kjøbenhavns Borgere have viist ved ethvert Angreb paa Byen. Hermed havde Kongemagt og Adelsvælde vundet en afgjørende Seier og den catholske Tro afskaffedes samme Aar. Danmark gik en lykkelig Tidsalder imøde, den lykkeligste, som det har havt i Aarhundreder, thi i de næste fiirsindstyve til halvfemsindstyve Aar fremblomstrede der en Velstand i alle Samfundsklasser, hvortil først vor Tidsalder har seet Mage, og der udvikledes en Kraft udadtil, som af Mangel paa Midler senere har været umulig; saa rige Kjøbmænd i Provindsbyerne har ikke engang vor Tid, saadanne Herregaarde opfører først vor Tid, og Jylland er endnu meget langt fra at have opnaaet hiin Tids Velstand. Polske Skribenter fra det sextende og Begyndelsen af det syttende Aarhundrede skildre Danmark som et lyksaligt og misundelsesværdigt Land og det med Rette, thi en for sin Tid god Forfatning og en Regjering, der støttede sig til ægte danske, oplyste, dygtige og samvittighedsfulde Statsmænd, gav Leilighed til at udvikle Landets rige Hjælpekilder, saa at en haardnakket syvaarig Krigs Ødelæggelser snart forvandtes. Saadanne Frugter bar den Opdragelse, de danske Adelsmænd havde faaet i Borgerkrigene og under den strænge religiøse Tugt, som den nye Protestantisme førte med sig, idet den i Aand og Sandhed gjennemtrængte alle Samfundsklasser.

To af Nordens ædleste og mægtigste Slægter vare Familierne Giøe eller Gøye og Trolle. Den første dansk, udentvivl oprindelig fra Laaland, hvor den allerede i det fjortende Aarhundrede eiede Krenkerup, nu Hardenberg; efter Sagnet skal den være saa gammel at een af Slægten allerede var iblandt Sorø Klosters Velgjørere i Biskop Absalons Tid; ogsaa i Skaane forekommer den meget tidlig, men det er dog rimeligst at den stammer fra Laaland. I Reformationstiden frembragte den de to ædle og berømte Brødre Mogens og Henrik Gøye, af hvilke den Første var Protestantismens mægtige Forkjæmper, hvem denne fremfor Nogen skylder sin raske Seier; dertil Landets første Embedsmand, Rigets Hofmester, energisk og klog, meget rig, med talrige Herregaarde og utallige Bøndergaarde trindtom i Landet. Den anden Broder, Henrik Gøye, var Christian den Andens trofaste Tilhænger, som forsvarede Kjøbenhavn og Malmø for ham i otte Maaneder, men hans Hæder var større end hans Lykke, thi Udgifterne ved Kampen maatte han, den Overvundne, selv bære og gik derunder til Grunde, da hans fordrevne Herre aldrig blev istand til at tilbagebetale hvad der var tilsat i hans Tjeneste. Rigshofmesteren havde med tvende Koner en talrig Børneflok; han var den rigeste Herremand i Landet, heed

det dengang, paa Jordegods og paa Børn; af disse var Birgitte Gøye den Ottende i Tallet, eller det yngste Barn med den første Kone, og blev født 1511, saavidt vides, thi nærmere kan man ikke komme i denne Sag, og Dagen er aldeles ubekjendt.

Den anden Slægt, Trolle, var svensk og saa fornem, at den i Midten af det sextende Aarhundrede paastod at have sytten Konger blandt sine Paarørende. Under alle Unionstidens Kampe holdt den trofast med Kongerne og Foreningen med Broderrigerne, men trak det korteste Straa, da Krigen endte med Sverrigs Løsrivelse. Af denne svenske Æt eiede den danske Admiral Jacob Trolle Eed i Smaaland, Lillø i Skaane, Knapstrup og Thorup i Sjælland og havde taget sig en dansk Hustru, fra Eskildstrup i Sjælland. Han førte i Aaret 1517 en Hær paa fire tusinde Mand til Stokholm, men blev slaaet, saaret af et Pileskud og tvungen til igjen at indskibe sig og lade sig nøie med at hærge Sverrigs og Finlands Kyster; Aaret iforveien, den 14de Januar 1516, var der paa Lillø født ham det syvende Barn, en Søn, som i Daaben blev kaldet Herluf Trolle.

I.

Birgitte Goyes Barndom og Ungdom.

Faa Aar efter hendes Fødsel døde Moderen, Fru Mette Albrechts Datter Bydelsbach, den 9de November 1513, hvorpaa Birgitte blev sat i Ring Nonnekloster, som Faderen havde i Pant, og overgivet en Nonne ved Navn Mette Oves Datter til Optugtelse, thi saadanne Jomfruklostre vare dertil oprettede fra Begyndelsen, siger Niels Hemmingsøn i sin Ligprædiken over Birgitte Gøye, at de skulde være Jomfruskoler, i hvilke unge Jomfruer kunde opdrages i Gudsfrygt, Tugt og Høviskhed. Lærerinden var stræng og sparede ikke paa Riset, efter den Tids Skik, men ellers god nok, thi Birgitte fik øiensynligen en sund og fornuftig Opdragelse, blev saaledes oplært, at hun senere kunde møde i de høieste Kredse i Landet og værdigen indtage sin Plads, og til den store Gudsfrygt og Lyst til at gjøre vel, som især udmærkede hende gjennem hele Livet, er Grunden sikkert lagt i Ring Kloster. Alene i Skrivning bragte hun det ikke vidt, som det bag i Bogen facsimilerede Brudstykke af et af hendes Breve viser, men det var den Tids Damers svage Side, thi det var sjeldent at nogen af dem skrev nogenlunde læseligt, efter vore Fordringer.

Efter nogle Aars Forløb giftede hendes Fader sig igjen med Margrethe Sture, med hvem han fik ni Børn. Hun var en meget stræng Stedmoder, for hvem Birgitte Gøye altid, som Barn og Voxen, følte en stor Frygt ja næsten Rædsel, hvilket hun i en senere Alder selv skildrer med meget levende Farver. Kort Tid efter Giftermaalet kom hun hjem til sine Forældre, saa at hun tilbragte en stor Deel af sin Barndom og Ungdom paa Skanderborg Slot, hvormed hendes Fader var forlenet og som laae i een af Danmarks deiligste Egne, midt imellem to venlige Indsøer, med Udsigt over disse til Marker, Enge og skovklædte Bakker; ligeoverfor, paa den anden Side af Søen, saaes Ring Kloster, hvor Birgitte havde tilbragt flere Aar og som Jomfru Mette nu havde forladt, thi hun synes at være fulgt med sin Elev og at have fortsat Opdragelsen i Forældrenes Hjem: i Catholicismens sidste

Aar var det ganske almindeligt, at Nonner saaledes forlode Klostrene, selv længe før disse bleve ophævede.

Da Birgitte var fjorten Aar gammel, i Aaret 1525, skulde hun troloves med Lensmanden paa Eskebjerg, nu Scheienborg, Jesper Daa til Enggaard, nu Gyldensteen. Sagen var afgjort før hun blev spurgt, maaskee allerede for flere Aar siden, som Skik var i hiin Tid, men her stødte Forældrene paa en uventet Modstand: Birgitte kunde ikke lide ham og sagde nei. Dette var dengang vist noget meget usædvanligt, thi for Døttrenes Giftermaal raadede Forældrene ubetinget, og det var heller ikke forudseet, thi Aftalen med Jesper Daa og hans Slægt var gjort og kunde ikke brydes; han var ogsaa i alle Maader et passende Parti, ung, af upaaklagelig Vandel og Birgittes Lige i Stand og Vilkaar, men hun kunde ikke lide ham. Denne Barnegrille, som Forældrene kaldte det, maatte altsaa overvindes, og Klosterjomfruen fik de bestemteste Ordrer af den strænge Fru Margrethe. Man kan endnu, efter næsten halvfjerde hundrede Aars Forløb, ikke uden Rørelse læse om Barnets fortvivlede Kamp og hvorledes hendes haardnakkede Modstand endelig blev kuet, skjøndt hendes Hjerte var nær ved at briste derved; men hun maatte samtykke i at trolove sig med den hende saa forhadte Brudgom. Jomfru Birgitte, hedder det senere i Skilsmisseacten, thi Trolovelsen betragtedes dengang næsten som et Ægteskab, har svøret paa sin Sjæls Salighed og Himmeriges Lod, at hun aldrig samtykkede af Hu og Hjerte samme Jesper Daa til sin Hosbonde, men hvad hun sagde eller gjorde i samme Ægteskabshandel paa den Tid, nu for femten Aar siden, det beklager hun høiligen for Gud og Mennesker, at hun blev ikke alene, i sin uforstandige Barndom, lokket og veiet [jaget] med Listighed og Trædskhed, men ogsaa aabenbarligen nødt og tvunget til af sin Fader og sine Venner og især af sin Stifmoder. Først angaaende den Haandskrift, som hun gav Jesper Daa, raabte hun Gud almægtigste til Vidnesbyrd og sagde, at en Klosterjomfru i Ring Kloster ved Navn Jomfru Mette Oves Datter, under hvis Tugt, Ave og Limestrøg [Riis] hun sagde sig at have været noget nær indtil den Tid, baade veiede og truede hende til at skrive den Haandskrift efter en anden, som hun hende forelagde, saa hun den skrev med grædende Taarer, imod hendes Hjertes Villie og Samtykke, for Hødsel og Trudsel og noget for Frygts og Fares Skyld, hvilket hun og gjorde beviisligt med samme Jomfru Mettes egen Haandskrift. Dernæst om det Jaord, som hun skulde have svaret til de Spørgsmaal, som bleve gjorte til hende, der de bleve sammengivne, bad hun Gud saa sandt hjælpe sig af al hendes Nød, at hun svarede dem ikke af Hjertens Grund, men aleneste for Rædsel, Frygt og Fares Skyld, hun havde for sin Fader, Stifmoder og sine andre Venner, som sagde at de ikke vilde blive æreløse for hendes Skyld. Item om den Fæstensgave, som Jesper Daa gav hende, sagde hun saa paa sin Sjæls Saligheds Fortabelse, at hendes Stifmoder den annammede

og hængte paa hendes Hals imod hendes Villie og Samtykke, hvilken hun torde dog ikke forsage, hverken paa den Tid eller saalænge hendes Stifmoder var i Live. Dertil sagde hun, at hun var paa den Tid et uforstandigt Barn, ikke ældre end paa sit ellevte [femtende] Aar, i hvilken Alder hun ikke torde staae aabenbarlig imod sine Forældre og Venner og ei heller rettelig forstod hvad der hører til Ægteskab. Dernæst ogsaa, at al den Stund, hendes Stifmoder levede, torde hun ikke sige hende imod eller fortørne; men stakket Tid efter hendes Død gav hun aabenbarlig sin Hjertens Villie og Grund tilkjende i Kolding, tilsigendes Jesper Daa at han hverken torde forsee eller forlade sig til hende, hvilket han og selv i lige Maade skriftlig og mundtlig bestod. Item at hun altid før sin Stifmoders Død beklagede samme Vold og Trængsel lønligen for sine Venner og for dem, hun torde det klage for, at hun skulde nødes og trænges til at have den, som hendes Hjerte aldrig havde eller kunde falde til; hvilket Hr. Peder Thomesen, Superintendent i Vendsyssel Stift, som samme Tid tjente hendes Fader, tilstod paa sin svorne Eed og Salighed, at hun i Sandhed gjorde.

Det var en stor Lykke for Birgitte Gøye at hendes Stedmoder døde i December Maaned 1528, da hun endnu kun var sytten Aar, thi denne strænge Frue havde nok drevet igjennem, at Ægteskabet var blevet fuldbyrdet, ifald hun havde levet længere. Faderen og Brødrene lode Sagen staae hen, især da Jesper Daa ikke forlangte en Hustru, som ikke kunde udstaae ham og altid græd, naar hun saae ham eller hørte hans Navn nævne; men Forholdet bestod dog og blev først løst efter femten Aars Forløb, da Birgitte var ni og tyve Aar gammel, og det blev kun løst ved at Kongen selv greb ind.

Efter Stedmoderens Død kom Birgitte Gøye i Huset hos sin ældre Søster, Sophie Gøye, der var gift med Mogens Bille til Svanholm og hvis Navn knytter sig til vor Reformationshistorie, idet Biskop Joachim Rønnov, som før han blev Biskop siges at have været forlovet med hende, paa hendes og hendes Faders Forbøn skal have eftergivet Hans Tausen den Forviisningsstraf, som han i Aaret 1533 blev idømt: naar dette ellers fortælles om Birgitte, da beroer det paa en Forvexling. Sophie Gøye var for sin Livstid forlenet med Havelsegaard, som var et Bispelen og altsaa rimeligviis forundt hende af Joachim Rønnov, maaskee i Betragtning af deres tidligere Forlovelse.

Hos denne sin Søster var Birgitte Gøye i mange Aar og fik vel der sin egentlige Uddannelse, hvortil Grunden var lagt af Jomfru Mette; hendes religiøse Udvikling fik i alt Fald her en heel anden Retning, da hun altid var omgivet af Protestantismens varme Forkjæmpere, og den i disse Aar vandt sin endelige Seier. Da Sophie Gøye i Aaret 1537 drog til Stettin for at raadspørge en berømt Læge, fulgte Birgitte med iblandt hendes Jomfruer, men Reisen var ikke til nogen Nytte,

thi hun døde der og blev begravet i St. Otten Kirke. Mange Aar efter, 1561, gjorde Herluf Trolle sig megen Umage for at faae hendes Levninger optagne og førte til Danmark, hvor Birgitte Gøye ønskede at have dem i sin Sognekirke Herlufsholm, thi denne Søster havde været hende saa dyrebar og i saa mange Aar i Moders Sted, at hun inderlig gjerne vilde kunne besøge hendes Grav; dette lykkedes imidlertid ikke, thi Hertugen af Pommern lod svare, at Kirken holdtes i god Stand, med Prædiken og Gudstjeneste, og der laae Fyrster og Adelsmænd begravede, saa kunde hun ogsaa ligge der.

Derefter kom Birgitte Gøye til sin Søster Fru Elline Gøye, som var gift med Hr. Mourits Olsen Krogenos til Bregentved; saavel denne Søster som hendes Søn vare altid senere Birgittes kjæreste Slægtninge, hvilket hendes Breve vise tydeligt nok. Efter nogle Aars Forløb kom hun til Dronningen, i hendes Fruerkammer, som det heed, hvor hun ogsaa snart forstod at gjøre sig elsket, ligesom hun selv hang med begeistret Kjærlighed ved Dronningen. Ved sin Hengivenhed, ved sin uskrømtede Fromhed, ved sin Aand og Klogskab fik Birgitte efterhaanden betydelig Indflydelse ved Hove, hvilket viste sig første Gang da Kongen i Aaret 1540 befalede Professorerne ved Universitetet tilligemed alle Superintendenterne at afgive Erklæring over hendes Trolovelse med Jesper Daa. Denne Erklæring lød paa at det ikke kunde ansees for noget ret Ægteskab, hvorefter Kongen løste Trolovelsen og tillod begge Parter at gifte sig igjen; uden den høie Gunst, hvori hun stod hos Dronningen, var saadant vel neppe skeet, i det Mindste kjender man intet Exempel paa noget Lignende. Herluf Trolle har skrevet paa sit Exemplar af Dommen: Universitetsdom i Kjøbenhavn imellem Jesper Daa og min kjære Husfru Birgitte Gøye, og paa den Tid, da denne Dom gik, var det utænkt af hende og mig, at vi af Guds Forsyn skulde komme sammens.

I Aaret 1537 mistede Birgitte Gøye sin Broder Axel, som vistnok havde været hende en sær Trøster i Ulykken, dengang hun levede under Stedmoderens strænge Tugt og saa sjeldent vovede at aabne sit Hjerte for sine Venner. I Choret i Voldum Kirke i Jylland findes der nemlig en Ligsteen af lysgraa Marmor med følgende Indskrift: under denne Steen ligger Axel Gøye, som døde Anno 1537; denne Steen lod hans Søster Jomfru Birgitte Gøye lægge paa hans Grav der man skrev Guds Aar 1543. Da Faderen dengang endnu levede, kan man ikke andet end forundre sig derover og maa ansee det for en Yttring af en særdeles Trang hos Birgitte fremfor hele den øvrige Slægt til at vise den tidlig hensovede Broder sin kjærlige Erindring om hvad han havde været for hende. Aaret efter døde Faderen, Rigshofmester Mogens Gøye, og blev begravet i samme Kirke, som var Sognekirke til hans Herregaard Clausholm; en smuk Marmorsteen med hans og

hans Fruers Portraiter og Vaabener viser Stedet; Herluf Trolle lod den lægge i Aaret 1560 paa alle Arvingers Vegne.

Ved Mortens Dags Tid i Aaret 1544, den 16de November, blev Birgitte Gøye efter Kongens, Dronningens, hendes Slægt og Venners Raad og Samtykke gift med den smukke og ridderlige, i Forhold til hende unge Herluf Trolle, som nys fra kongelig Hofsinder eller Garderofficeer var bleven forfremmet til Lensmand først paa Gladsaxe i Skaane derefter paa Krogen, nu Kronborg: denne Gang havde hendes Hjerte valgt.

2.

Herluf Trolle.

Om hans Barndom vides intet andet end at han gik i Frue Skole i Kjøbenhavn, hvor Mag. Oluf Offesen eller Oluf Skaaning var Rector, dengang Grev Christoffer af Oldenborg var Herre i Byen og Christian den Tredie feidede paa ham. For at sikkre sig Gidsler, da Sagen begyndte at tage en daarlig Vending, lod Greven i Januar Maaned 1535 alle de Herremænd fængsle, som vare i Byen, ved hvilken Leilighed Herluf Trolle blev skaanet fordi han endnu gik i Skole. Da denne Skaansel imidlertid ikke vistes imod alle adelige Skolediscipler, Herluf Trolle desuden allerede var nitten Aar gammel, skulde man snarest formode at han slap fri fordi han havde en mægtig Beskytter, som holdt sin Haand over ham; en saadan Beskytter fandtes ogsaa blandt Grev Christoffers Omgivelser, thi den fordrevne Erkebiskop Gustav Trolle af Upsala var hans Farbroder, og han formaaede meget hos Greven, da han var een af de vigtigste Ledere i denne Krig.

Under Kjøbenhavns langvarige Beleiring, paa rigelig et Aar, blev Nøden efterhaanden saa stor at Mange omkom af Sult, og et Forsøg af de Vansmægtende paa at faae Øvrigheden til at overgive Byen førte blot til at de bleve nedsablede i Hobetal. Da Overgivelsen endelig alligevel fandt Sted, skildres Tilstanden af et Øievidne saaledes: de havde ingen ædende Varer i Kjøbenhavn, hverken Heste, ikke Hunde, ikke Katte, ikke Krager eller Andet, og havde Kongl. Majestæt ikke taget dem til Naade paa en Dag om at gjøre, havde de ædt deres egne Børn, thi de havde intet andet end Løv paa Træerne.

Hvorledes det gik Herluf Trolle under al denne Elendighed vides nu ikke, men man kan neppe tvivle om at han jo var i Byen og netop under Beleiringen er demitteret til Kjøbenhavns Universitet. Nogen Hjælp af sin formaaende Farbroder

kunde han ikke mere have, da denne var bleven dødelig saaret i Slaget ved Øxnebjerg, saa at Herluf formodentlig har maattet sulte med de Andre og været glad ved at kunne faae et Stykke af en Kat eller Rotte til at stille den nagende Sult med; thi Mask og opblødt Læder var ikke tilstrækkeligt til at opholde Livet, og dog maatte man i lang Tid hjælpe sig dermed istedetfor Brød, da en Skjeppe Meel kostede ligesaa meget som ellers to Tønder Smør, og Brød slet ikke var til at faae for Penge.

Ved Universitetet fortsatte Herluf Trolle sine Studeringer indtil Vintersemesteret 1536—37, da han reiste til Wittenberg for at studere videre under Luthers og Melanchtons Veiledning, thi derhen drog nu, efter Catholicismens Afskaffelse, hele den studerende Ungdom fra Danmark, saavidt det paa nogen Maade var muligt at skaffe lidt Penge tilveie. Hvorlænge han opholdt sig i Wittenberg vides ikke, men det var længe nok til at faae grundig Lyst og Interesse for Videnskaberne, især for Historie og Theologi, og til at erhverve saadanne Kundskaber at han siden med Ære kunde beklæde Posten som een af Rigets Raader. Han vedligeholdt ogsaa senere Forbindelsen med fremmede Lærde, som han i Wittenberg havde lært at kjende, især med den berømte Melanchton, der ved sin Blidhed og Omsorg for de Studerende vandt alle de Danskes Hjerter.

Fra Wittenberg drog Herluf Trolle igjen tilbage til Kjøbenhavns Universitet. Da han der havde endt sine Studeringer traadte han ind blandt Kongens Hofsinder, et Corps af unge Herremænd, som hver tjente med fire eller sex Ryttere, efter sin Formue, og saaledes dannede Garden eller Huustropperne, der altid vare om Kongens og Dronningens Person. Som Hofsinder gjorde han Bekjendtskab med Birgitte Gøye, med hvem hans daglige Tjeneste ofte maa have ført ham sammen; Bekjendtskabet gik snart paa begge Sider over til en varm Kjærlighed, der varede saalænge de levede. Han var poetisk begavet, et dybtfølende Gemyt, men dog munter, vittig og elskværdig, meget smuk, skjøndt temmelig lille af Væxt, med fine Træk og ædle Ansigtsformer, dertil god og from; hun var mere alvorlig, forstandig og meget begavet, energisk af Characteer, ikke smuk, men med god Figur og et Par trofaste Øine; Begge mødtes i varm Religiøsitet, Kjærlighed til Lærdom og Videnskaber, stor Godgjørenhed og fremfor alt i Begeistring for Kongeparret, hos hvem Birgitte Gøye havde en høi Stjerne, især hos Dronningen. Da Herluf Trolle i Aaret 1543 blev forlenet med Gladsaxe i Skaane, allerede Aaret efter med det anselige Krogen Slot og sex Uger senere holdt Bryllup, kan man vel nok formode at Dronningen har foranlediget denne hurtige Befordring, af Velvillie imod Birgitte Gøye, som elskede denne unge smukke Officeer og nu forlod hendes Tjeneste for bestandigt; rimeligviis har Dronningen ogsaa holdt deres Bryllup, thi det pleiede at være Tilfældet, naar hendes Jomfruer bleve gifte.

Det var en betydelig Formue, Herluf Trolle fik med sin Hustrue, langt større end hans egen. Allerede fire Maaneder før Brylluppet fik han paa hendes Vegne Pantebrev paa Ring Kloster for fire tusende rhinske Gylden i Guld eller Jochimsdalere, hvilket altsaa strax var blevet hende udlagt ved det foreløbige Skifte efter hendes Fader; tre Aar efter blev Pantet forhøiet med tusende Daler eller Guldgylden, som Herluf Trolle endvidere forstrakte derpaa, dog skulde han sørge for de Jomfruers Underholdning, som vare i Klosteret, saalænge nogen af dem var ilive. 1546 fik Børnene af første Ægteskab udbetalt af Boet 10,000 Daler, som Faderen havde oppebaaret af deres Mødrenearv; deraf tilfaldt der Herluf Trolle en Ottendedeel eller 1250 Daler. Af Guld, Sølv, Klenodier og Perler, som bleve deelte, var der en betydelig Mængde, saa det ikke er at undres over at Birgitte Gøye altid afbildes med rige Smykker, thi dermed var hun meget vel forsynet.

Hovedsagen var imidlertid Jordegodset. Heraf tilfaldt der Birgitte Gøye efter hendes Forældre og et Par Slægtninge Græsiegaard med Avlsgaarden Hillerødsholm, 2 Møller, 182 Bøndergaarde og Bol samt 4 Gaarde Forleningsgods; hendes visse Jordebogsindtægt var over 1450 Td. Byg om Aaret, foruden det Uvisse, nemlig Indfæstning, Sagefald, Oldengjeld, o. desl.; hele Herluf Trolles Arvepart efter hans Forældre var derimod kun henved tredive Bøndergaarde, uden nogen Hovedgaard, saa at der var stor Forskjel paa Ægtefolkenes Formue.

Herluf Trolle havde nu rigtignok faaet en Herregaard med tilhørende Gods, men dens Bygninger vare kuns ringe, da den i Aarhundreder blot havde været beboet af Fogeder; desuden var dens Beliggenhed ikke videre tiltalende, saa at han ikke kunde faae særdeles Lyst til at fæste Bo der. Anderledes var det med Hillerødsholm, som nu rigtignok blot var en Brydie- eller Avlsgaard, men tidligere en ældgammel Herregaard. Den laae meget smukt, paa en Holm i en deilig Indsø, som paafaldende mindede Birgitte Gøye om hendes Barndomshjem paa Skanderborg Slot og Ring Kloster, men dens Bygninger vare heelt ringe, med Straatag og klinede Leervægge. Her fik Ægtefolkene Lyst til at boe, og her opførte Herluf Trolle derfor en anselig Borg, som blev færdig i Aaret 1556 og af hvilken de to runde Taarne paa den forreste Slotsø ved Frederiksborg maaskee endnu ere Levninger; ialt Fald laae den der og speilede sig i den skovomkrandsede Søes blanke Vande, hvor nu det stolte Slot har sin ringe kun lidet paaagtede Forgaard.

Krogens eller Ørekrogens Len var dengang meget stort, thi det indbefattede alt Kronens Gods i det nuværende Frederiksborg Amt med Søllerød Sogn og Hveen. Det var et Regnskabslen, saa at Herluf Trolle havde til sig, sine Folk og Slottets Besætning et bestemt Beløb i Korn, Levnetsmidler og Penge, hele Avlen af Ladegaarden samt Halvparten af det Uvisse, som var Sagefald, Indfæstning m. m.; hvorimod alt det Øvrige blev afleveret paa Kjøbenhavns Slot; han skulde desuden

stille otte harniskede Ryttere, fuldt væbnede, eller tjene selv Ottende til Skibs, naar forlangtes. At der i en saa vidtløftig Jurisdiction har været meget at varetage følger af sig selv, men han blev desuden ogsaa benyttet ved mange andre Leiligheder. Saaledes var han paa Koldinghuus ved Prinds Hans's Daab, der høitideligholdtes med Dands, Dystløb og andre Festligheder, og mødte med fem Svende i det store Følge paa otte hundrede Heste, som ledsagede Frøken eller Prindsesse Anna til Sachsen, hvor hun blev formælet med Hertug August; alle Rytterne, henved sexhundrede i Tallet, vare prægtigt udstyrede, i eensfarvede Dragter, men Herremændenes vare af langt finere Klæde, og de Fleste bare Guldkjeder om Halsen, efter den Tids Skik; Dronning Dorothea fulgte selv med en Mængde Damer i Karether sin Datter til Torgau, hvor Bilageret blev holdt og den ene pragtfulde Fest og Tournering naturligviis afløste den anden.

I Aaret 1549 udstædte Herluf Trolle og Birgitte Gøye med deres Slægtningers Samtykke Forsikkringsbreve til hinanden, hvorved bestemtes at han, om han overlevede hende og de ikke fik Børn, skulde beholde hendes Hovedgaard Græsiegaard og tilliggende Gods i sin Livstid, og hun, ifald hun overlevede ham, alt hans Jordegods, der altsaa omtrent svarede til Græsiegaard alene. Iøvrigt ere disse Aar optagne af en stor Mængde Processer, som Herluf Trolle maatte føre, thi saadant hørte i hiin Tid til Dagens Orden, deels med sine og sin Frues Medarvinger, deels med Fremmede. Den betydeligste af disse, saavidt Følgerne angaaer, varede i to Aar og angik Skjellet mellem Hillerødsholm og Faurholm; den førtes først med Kongens tydske Kantsler, Anders von Barby, derefter med Birgitte Gøyes Søstersøn, den siden saa berømte Peder Oxe, da Anders von Barby havde solgt Gaarden til denne, som vandt Sagen.

Om dette har fremkaldt en Misstemning imellem disse Nærbeslægtede, eller Herluf Trolle har været opbragt over Peder Oxes Misbrug af sin Myndighed, eller, hvad der synes troligst, har fæstet Lid til det Rygte, som tillagde ham Stemplinger med den afsatte Christian den Andens Datter, vides nu ikke; men denne udmærkede Statsmand, Danmarks største Finantsminister, synes rigtignok at have heldet stærkt til den fordrevne Kongeslægts Side og var temmelig haard imod de Ringere, medens baade Herluf Trolle og Birgitte Goye sværmede for Kongen og Dronningen, hvem de skyldte deres hele Lykke, og vare milde og humane imod Alle. Saameget synes sikkert at Herluf Trolle bidrog meget til at Peder Oxe faldt i Unaade hos Dronningen og Kongen, som vel netop derfor valgte ham til offentlig Anklager. I Aaret 1558 fik han nemlig kongelig Fuldmagt til at forfølge Peder Oxe til Herredsting, Landsting og for Rigens Kantsler for de Sager, Kongen havde ladet ham stævne for, men Peder Oxe undveeg, hvorefter Sagen gik sin Gang og øiensynligen blev drevet med usædvanlig Strenghed; Dommen gik ham imod og

derefter stod det saaledes hen i nogen Tid, men Peder Oxe kom ikke tilbage medens Herluf Trolle levede.

Denne var imidlertid i Aaret 1554 bleven Embedsmand paa Roskildegaard, ligeledes et Regnskabslen, som indbefattede Kronens Gods i det senere saakaldte Roskilde Amt, og Lensmanden havde desuden Tilsyn med alt Kirkens Gods i Sjællands Stift. Her traf han sin gamle Rector Mag. Oluf Offesen som Rector ved Skolen, hvorfra han siden forfremmedes til Kantor i Domcapitlet. Samme Aar 1554 blev Herluf Trolle med Flere beordret til i Forening med de svenske Commissarier at afsætte Landegrændsen mellem Danmark og Sverrig, fra den vestre Strand til den østre, og dertil at medtage gamle erfarne Mænd, som boede der. 1557 blev han optaget i Rigets Raad og fik Aaret efter Befaling til at undersøge hvem der havde bemægtiget sig Kirkens Jordegods og Tiender i Sjælland samt med hvad Ret, i hvilken Anledning Mange maatte møde for hans Domstol, thi meget geistligt Gods var efter Reformationen kommet i Lægfolks Hænder, deels ved Kjøb, deels paa Grund af at Herremændene havde forbeholdt sig alt det Gods, som de kunde bevise at deres Forfædre havde skjænket til Messers Læsning og Vigilier, der nu som catholsk Overtro var afskaffet, men meget var taget uden Retsgrund eller ifald Fald uden Beviis, og saadant forlangte Kronen nu tilbage. Samme Aar ledsagede Herluf Trolle Hertuginden af Sachsen, Prindsesse Anna, gjennem Skaane og Sjælland med et stort Følge, da hun kom tilbage fra et Besøg i Sverrig, modtog den til Kjøbenhavns Befæstning af de derboende Herremænd udskrevne Skat, var senere med Kongen i Kallundborg, hvor han overværede dennes eneste Sammenkomst med den fangne Christian den Anden, og drog derefter med ham til Kolding, hvor der i Aarets sidste Maaneder holdtes Herredag. Her døde Kong Christian den Tredie den 1ste Januar 1559; hans Liig blev ført til Odense og nedsat i St. Knuds Kirke med det ved saadanne Leiligheder brugelige store Følge, i hvilket Herluf Trolle naturligviis ikke manglede, og hans Sorg har været dyb, da han fulgte sin elskede Herre til Jorden, thi ham skyldte han mangfoldige Velgjerninger, men fremfor alt skyldte han ham sin Hustru, og vi kunne ikke tvivle om at han satte denne Gave over alle de andre.

3.

Herluf Trolle.

Den nye Konge, Frederik den Anden, viste Herluf Trolle ligesaa stor Bevaagenhed som den afdøde. Ved Kroningen blev han slaaet til Ridder, hvilken Værdighed Flere af religiøse Betænkeligheder vægrede sig at modtage, da de ansaae Ridderslaget for en papistisk Ceremoni; den samme Følelse maa Herluf Trolle have havt, thi det er kun i de første Aar efter, og endda ikke altid, at han benævnes saaledes og selv skriver han sig aldrig Ridder.

Sagen mod Peder Oxe blev nu taget for igjen og drevet med stor Alvor. Ved Herluf Trolle og to andre Herremænd blev der gjort Indførsel i begge hans Hovedgaarde Gisselfeld og Tøllose samt alt hans øvrige Gods, som det heed for at skaffe Kongen Fyldest for de Mangler og Misbrug, som fandtes i de ham betroede Len, i Virkeligheden snarere fordi han havde begivet sig til Lothringen til Christian den Andens Datter Hertuginde Christine, der gjorde Fordring paa Danmarks Throne; en Forbøn for ham fra Kongen af Frankrigs Side besvaredes med en Anmodning om at lade ham arrestere og udlevere. Af det inddragne Gods fik Herluf Trolle Tøllose qvit og frit, rimeligviis til Belønning for den Iver, han i denne Sag havde udviist, og desuden Kongens Brev at alt, hvad han havde foretaget sig imod Peder Oxe, var skeet ifølge Kongens Befaling; ogsaa forærede Kongen ham med Rigsraadets Samtykke to Kronen tilhørende Bøndergaarde ved Hillerødsholm, hvoraf den ene laae denne til stor Fortrængsel og strax blev afbrudt til at forbedre dens Avling med.

Med Sverrig var Forholdet allerede i flere Aar meget spændt og man ventede sig Fjendtligheder fra den Side, ligesom Hertuginden af Lothringen søgte Forbund med denne Magt imod Danmark. Ved Juletid samme Aar kom Biskoppen af Osnabrück, som var Gustav Vasas Søstersøn, fra Sverrig til Kjøbenhavn og udtalte sig meget skarpt om Kong Gustavs onde Planer imod Danmark, hvorom Herluf Trolle underrettede Kongen, men dog tillige advarede imod at troe ham alt for meget, da han nok kunde være Spion for sin Morbroder. Maaskee var det af Hensyn til disse Forviklinger samt det spændte Forhold til Hertuginden af Lothringen, at Herluf Trolle blev udnævnt til Admiral og fik Befaling til i Forening med Christoffer Trundsen at undersøge Manglerne ved Flaaden og derover at indgive Beretning; i de to følgende Aar, 1560—61, havde han Overcommandoen over Flaaden, hvoraf en stor Deel hvert Aar var i Søen; der paalagdes ham at passe vel paa de Lothringer, og alle hans Indberetninger omtale desuden, hvorledes det staaer til i Sverrig og hvormange Skibe derfra ere i Søen.

Frederik den Anden var en ivrig Jæger og fattede derfor den Plan, ved Mageskifter med Herremændene at samle Kronens Gods i store Distrikter, hvori der ikke skulde findes andre Lodseiere, saa at Vildtet ved strænge Jagtlove kunde fredes fuldstændigt og saaledes foruden den Fornøielse, Jagten ydede Kongen, kunde afgive en anselig Indtægtspost ved Slottenes Forsyning med Proviant. Dette udførtes efterhaanden i en saadan Udstrækning, at der alene fra Bornholm kunde udføres til andre Slotte henved halvhundrede Tønder saltet Dyrekjød om Aaret, og i samme Forhold var det over hele Landet. At der under disse Omstændigheder fra Bønderne lyde talrige Klager over den store Skade, Vildtet gjorde paa deres Korn, kan ikke undre os; dog dertil blev intet Hensyn taget nu, men senere maatte man nedsætte deres Landgilde betydeligt og fandt da formodentlig at den nye Indretning havde betalt sig daarligt nok, skjøndt den ikke blev ophævet igjen.

Blandt de Egne, Kongen saaledes ønskede at erhverve heelt for Kronen, var den store skovrige Strækning fra Kjøbenhavn heelt op til Kattegat, mellem Store Belt og Øresund, hvoraf Størstedelen som tidligere geistligt og Krongods allerede var i hans Hænder. De faa Herremænd, som her eiede Gods, bleve derfor anmodede om at bortbytte det imod Krongods paa andre Steder, og blandt disse var Herluf Trolle, der, som han selv siger, saaledes ikke godt kunde nægte Kongen Hillerødsholm med Græsiegaard og Godset i Nordsjælland. Med sin Hustrues Samtykke bortbyttede han derfor til Kongen den 1ste Juli 1560 alt dette og endeel Strøgods i Sjælland og paa Lolland, ialt to Hovedgaarde, en Mølle, Herligheden i to Kirker tilhørende Gaarde, 108 Bøndergaarde samt 17 Huse uden Jord, med en aarlig Landgilde af Bøndergodset stor 772 Td. Byg, imod Skovkloster ved Nestved med saa meget af dettes Gods, som kunde svare dertil, nemlig en Hovedgaard, en Mølle, Herligheden i en Kirken tilhørende Gaard, 127 Bøndergaarde og 6 Huse uden Jord, hvoraf Bøndergodsets Landgilde var 802 Td. Byg. Da ved saadanne Mageskifter alle Omstændigheder bleve nøie overveiede, især Jordarealet og Skovtillægget, maa Herluf Trolles Gods have været endeel bedre, siden han fik et større Beløb; formodentlig har den ene Hovedgaard samt det store Skovareal, som laae til hans Bøndergods, udgjort Forskjellen. Kongen kunde ikke uden Rigsraadets Samtykke forære ham det Overskydende, ligesaa lidt som han kan det den Dag i Dag, og Taxatorerne maatte selv betale Skaden, ifald de tillode at Kronen blev forurettet, saa at man kan være sikker paa at det er gaaet rigtigt til; thi Kronen kunde og maatte aldrig tabe Gods ved sine Mageskifter, og de, som berette det Modsatte, have ikke selv undersøgt Sagen, men ladet sig nøie med løse Rygter, hvorpaa Fortiden var ligesaa rig som Nutiden.

Det var øiensynligen ikke med Lyst at Herluf Trolle foretog dette Mageskifte og skilte sin Hustru ved Slægtens ældgamle Arvegods, hvor han netop havde

faaet opført en smuk Borg; men Kongen ønskede det, og saaledes kunde han ikke godt undslaae sig. Kongen gjorde iøvrigt alt, hvad der stod i hans Magt, for at mildne det Stødende ved Sagen, og først og fremmest søgte han at gjøre Skovkloster til en behagelig, vel afrundet og indbringende Besiddelse. Navnet blev strax forandret til Herlufsholm, thi det gamle Klosternavn skurrede alt for meget i strængt protestantiske Ører; Kirkerne i Vredsløse og Ladby, hvis Nedlæggelse alt tidligere havde fundet Sted, afgave deres Ornamenter og Klokker til Herlufsholms Kirke, som Sognefolket fik Befaling til herefter at søge og ansee for Sognekirke: til Præstegaard udlagdes een af Kronens Gaarde i Reistrup, der senere ombyttedes med den Gaard i Lille Nestved, som endnu er Præstegaard; Aaret efter bleve de to Byer Holdsted og Øverup, ialt 20 Gaarde, der i nogen Tid havde hørt til et Sogn i Nestved, lagte til Herlufsholms Sogn. Herluf Trolle fik fri Birkeret til alt Godset i Sognet, saa at Gaarden skulde have sit eget Birk med Foged og Skriver, hvilket dengang ansaaes for en stor Fordeel, saavel for Eieren som for Bønderne. Mageskiftet forevigedes ved Indskrifter, saavel paa Herlufsholm som paa den nye Kongeborg, der strax blev paabegyndt under Navn af Frederiksborg, og der blev desuden i den Anledning, som det synes, slaaet en lille Guldbracteat, hvilket Herluf Trolle dog formodentlig selv har ladet gjøre. Endelig fik den gamle Foged paa Hillerødsholm, den trofaste og paalidelige Rasmus Claussøn, Livsfæste paa Græsiegaard, qvit og frit, med Ildebrand og Olden i Skoven til sine Svin, hvilket Kongen bekræftede.

Da Herluf Trolle og Birgitte Gøye sov den første Nat i det gamle Kloster havde de begge een og samme Drøm, fortælles der, nemlig at Stedet skulde blive til en Skole, og besluttede derfor at udføre dette, saasnart de den næste Morgen havde meddeelt hinanden Drømmen, som de ansaae for et Vink fra oven. Rimeligviis er denne hele Beretning blot eet af Almuens sædvanlige Forsøg paa at forklare en Handling, som ellers synes den ubegribelig, skjøndt Drømmen ellers nok kunde forklares ved de Tanker, hvormed de ere faldne i Søvn paa et Sted, som i saa mange Aarhundreder var anseet for helligt og de atter maatte ønske at indvie til Guds Ære, thi dengang ansaaes Stiftelsen af en Skole for at være en Handling, som i høieste Maade vandt Guds Bifald. De havde Begge en stor Kjærlighed til Videnskaberne og deres Dyrkere, stor Gudsfrygt og dertil en varm Følelse for de Fattige og Fortrykte; denne Sympathi har rimeligviis fra først af draget dem til hinanden, og de vare som Ægtefolk deri som i alt Andet saa enige, at man vistnok skal have ondt ved at sige, hos hvem af dem Tanken om at gjøre en god Gjerning først er opstaaet. Hvor de vare havde de deres egne Bedekamre, hvori de forrettede deres Morgen- og Aftenbøn, de holdt hver Dag Bibellæsning med alle deres Folk, og Bøn før og efter Maaltiderne; hvor de vare understøttede de Skoler og Fattige: saaledes skjænkede de til Latinskolen i Helsingør 2000 Daler eller Guldgylden, og

senere igjen til denne og de Fattige 400 Daler, til fattige Skolebørn i Roskilde 1000 Daler, til de Fattige otte Boder med en Have og en Bondegaard, til Latinskolen i Nestved 400 Daler og til fattige Skolebørn Leien af de Marker, de overlode Byen, til Fattige i Kjøbenhavn Kjøbesummen for et Huus paa Kjøbmagergade. Herluf Trolle understøttede en stor Mængde fattige Studerende, saa at mange Biskopper, Præster, Professorer og Andre af ham bleve holdte til Studeringer, ligesom Birgitte Gøye opdrog en Mængde unge Piger, baade adelige og uadelige. Da Skaane blev saa forfærdeligt hærget af de Svenske, toge de en stor Mængde Børn til sig, som ved denne Leilighed havde mistet deres Forældre, og opdroge dem som deres egne; intet Under at Forfattere dedicerede deres Bøger til Herluf Trolle, at man finder en Mængde Breve til Birgitte Gøye fra Professorer, Præster og Videnskabsmænd, alle fulde af Kjærlighed, Taknemlighed og Ærbødighed imod dem Begge. Til at afskrive Documenter til den danske Historie underholdt Herluf Trolle stedse to Studerende, hvilke Samlinger hans Søstersøn Arild Hvitfeld senere arvede og benyttede til sin Danmarks Krønike. Herluf Trolle forfattede selv Psalmer og andre Digte, hvori hans religiøse Sind altid stærkt udpræger sig, om end Poesien ikke er efter vor Tids Smag; to hidtil utrykte meddeles som en Prøve.

At disse tvende Ægtefolk uden Tilskyndelse af nogen Drøm kunde fatte den Beslutning, at anvende en Deel af den Rigdom, Gud havde skjænket dem, til en veldædig Stiftelse og til hans Navns Ære, ligger saa nær at det ikke fordrer videre Forklaring, især da de selv ikke havde Børn, til hvem de kunde efterlade deres Gods. De havde hørt at der i Tydskland gaves Skoler, hvor Børnene ikke alene fik fri Underviisning, men tillige stadigt stode under Lærernes Tilsyn, og dette tiltalte dem, da de meente at Børnenes Sæder saaledes bedre kunde beskyttes end i de andre Skoler her i Landet, hvor unægtelig stor Uorden gik i Svang. Efter moden Overveielse og efter at have indhentet deres Slægtningers Samtykke bestemte de derfor at Herlufsholm med alt tilliggende Gods skulle indrettes til en Opdragelsesanstalt for Ædlingers og andre ærlige Mænds (honnette Folks) Børn under Navn af Danmarks Adels fri Skole, hvor de skulde nyde fri Underviisning, Kost, Bolig, Lys, Varme, Blæk og Papiir, de Fattige desuden Bøger, Klæder og Sko. Paa denne Maade kunde Stiftelsen underholde 42 Disciple; meldte der sig flere, skulde de betale for sig. Forstanderskabet forbeholdt Stifterne sig selv i deres Levetid; siden skulde Rigsraadet udnævne en gudsfrygtig og velbeskeden Adelsmand dertil. Paa disse Vilkaar oprettedes Skolen og Fundatsen blev underskrevet den 23de Mai 1565; tre Dage efter fik den kongelig Confirmation. Herved have Stifterne bevaret deres Navne til den sildigste Efterslægt, thi det er hverken Herluf Trolles Bedrifter som Admiral eller hans Fortjenester som Statsmand, der have gjort ham udødelig, men

Stiftelsen af Herlufsholms fri adelige Skole, hvilket Navn den snart fik og siden altid har baaret.

Imidlertid var Herluf Trolle i Aaret 1561 bleven Lensmand over det nyoprettede Frederiksborg Len og havde faaet Overtilsynet med Opførelsen af Frederiksborg Slot, ved hvilket Kongen havde anlagt et Slags Menageri, hvori underholdtes Uroxer, Vædere med mange Horn, Traner, ungerske Heste, sjeldne Æsler og flere Dyr, hvilke han omtaler i sine Breve til Kongen. Samme Aar afgik han fra Roskildegaards Len, og fik foruden Frederiksborg tillige Kjøbenhavns Slot, hvorunder dengang Flaaden og Skibsværfterne hørte. Disse vare imidlertid i maadelig Stand, hvorfor han Aaret efter fratraadte Kjøbenhavns Slot og Len, for bedre at kunne offre Flaaden sin Virksomhed, hvilket mere og mere blev en Nødvendighed, efterhaanden som Forholdet til Sverrig blev saa spændt at man hvert Øieblik kunde være forberedt paa Fjendtligheder, thi Sverrigs Sømagt var dengang i meget god Stand. Han foretog hyppigt Øvelsestoure, var med en Escadre i Lifland, hvor han modtog Kurland og Øsel til Kongens Broder Hertug Magnus, som her havde faaet sig et Hertugdømme, men hans Indberetninger om Flaaden ere fulde af Klager over Mangel paa Mandskab og Materiel. I Aaret 1563 indrettedes Holmen, hvis Chef han blev, men nu brød ogsaa det længe truende Uveir los, thi i dette Aar begyndte en ødelæggende Krig med Sverrig, som varede i syv Aar og udmattede Danmark i den Grad at Kongen tilsidst tilbød Rigsraadet at nedlægge Kronen, af Ærgrelse over at han fik Skyld for uden tilstrækkelig Grund at have begyndt Krigen; vel ikke ganske med Urette, thi den egentlige Aarsag var vistnok blot de unge Kongers Lyst til at prøve Kræfter, men begge Riger leed forfærdeligt derved og intet af dem kunde faae Overmagten. Kong Frederiks Tilbud blev naturligviis afviist, thi han var meget afholdt og ellers en dygtig Konge, men Kong Erik mistede Krone og Liv, vel meest paa Grund af denne Krig.

Krigen begyndte i August Maaned med Erobringen af Elfsborg. Flaaden under Rigsadmiralen, den gamle beromte Søhelt Peder Skram, 27 danske og 6 lybske Orlogsskibe stærk og meget vel udrustet i alle Maader, stak i Søen og slog de Svenske, skjøndt uden videre Følger, dog var den i dette Aar Herre i Østersøen. Herluf Trolle fulgte med Landarmeen, rimeligviis som en af Krigscommissairerne, der havde Forpleiningen og Lønningsvæsenet under sig. Hæren gik tidlig i Vinterqvarteer, hvorefter de Svenske faldt ind i Halland og beleirede Halmstad, saa at Kongen selv maatte sætte sig i Spidsen for Armeen og fordrive dem, men tillige hærgede de paa det Grusomste Bleking. I det næste Aar gik det mindre godt, thi Landkrigen indskrænkedes til gjensidige Ødelæggelser af Landet. Over Flaaden fik Herluf Trolle nu Anforselen og løb ud den 28de Mai 1564, kun 19 Skibe stærk, thi otte vare sendte til Norge; han forenede sig med Lybekkerne, men saa slet

forsynede vare de Begge, at der allerede efter fjorten Dages Forløb klagedes over Mangel paa Øl paa den danske og paa Proviant paa den lybske Flaade. Den 30te og 31te Mai blev den overlegne svenske Flaade angrebet og slaaet under Øland, ved hvilken Leilighed det svenske Admiralskib Mageløs med 173 Kanoner blev taget ved Entring, men sprang i Luften, det største, som nogensinde havde seilet i Østersøen; Admiralen Jacob Bagge blev taget til Fange. Der var nok ellers ikke stor Forskjel paa Flaadernes Tab og begge trak sig tilbage, den svenske til Stokholm, den dansk-lybske til Bornholm, hvor den laae uvirksom i nogle Maaneder. Først den 14de August blev den svenske Flaade atter angrebet under Øland, dog uden videre Resultat end at begge Parter trak sig tilbage, med omtrent lige stort Tab. Siden udrettedes intet, og iaar vare de Allierede paa ingen Maade Herrer i Østersøen, saaledes som Aaret iforveien, thi deres Flaade var kun svag imod den svenske, Skibene bleve lække, ja næsten synkefærdige, naar en Storm kom paa, kunde i Seilads paa ingen Maade maale sig med de svenske, bleve slet forsynede med Folk, Skibsfornødenheder, Kanoner, Krudt, Kugler og Proviant; svære og dødelige Sygdomme rasede, hvorved Besætningerne svækkedes saaledes at de neppe vare istand til at udholde en Kamp. Lybekkerne bleve kjede af Sagen og de Danske ikke mindre, skjøndt Herluf Trolle søgte at holde Modet oppe hos Alle og bestandig var fuld af Iver for at komme frem, men de vilde ikke. De Svenske havde iøvrigt heller ikke stor Lyst til at slaaes, holdt sig meest indenskjærs ved Kalmar, men deres lette Krydsere sværmede over hele Østersøen og gjorde rige Priser; mod Fangerne vare de forfærdelig grusomme, skjød tilmaals efter dem med Pile, lode dem ligge bundne i Skibene, som de stak Ild paa, ja skar Maven op paa dem, toge Indvoldene ud og stoppede Blaar ind istedetfor, hvorefter de antændte disse; tillands rasede de saaledes at deres tydske Leietropper protesterede, uagtet de havde tjent imod Tyrker og Russer og adlydt mange strænge og blodtørstige Herrer.

Herluf Trolle havde i Begyndelsen af Aaret endnu meget godt Haab, ja ventede endogsaa at Sverrig skulde blive erobret og Kong Erik blive nødsaget til at hylde Kong Frederik; hans Breve vare fulde af Spøg og Munterhed, han var tilfreds med sine Officerer, roser sit Mandskab og det er Solskin altsammen. Siden bliver Tonen meget alvorlig, Brevene fulde af Klager, Mandskabet doer for ham og de, der komme istedet, due ikke, saavel Lybekkerne som hans egne Officerer trykke sig, og især klager han over de mange Fremmede, som ere i Tjenesten, til Vands saavelsom til Lands; de Danske ere langt bedre, lydigere og nøisommere. I et Brev siger han: Gud give vi forstode ret det gamle Sprog, før sviger de Svorne end de Baarne, og Peer Lolle drog heller ikke langt fra Maalet, da han sagde: han maa til Halen, der Koen eier; naar Katten og Musen gjør baade eet, da pleier gode Bonde at tabe, uden han seer derpaa fuld breet, da holdes han for en Abe. I Slutningen af Som-

meren, da han seer, hvor lidet der udrettes, og vel veed, hvor vanskeligt det er at holde Krigen længe ud, kommer der jævnligen et klagende: Gud hjælpe Danmark! Det gaaer ham nær til Hjerte at Borgere og Bønder maa lide saa meget, den fattige Almue, som han kalder dem, thi den gik det især ud over, og han er fortvivlet over de flinke Baadsmænd, som døe for ham i Hobetal. I Slutningen af September kom Flaaden hjem i stærk Storm og med stor Mangel paa Anker og Toug, hvilke den drev fra under Bornholm, kort sagt i en meget maadelig Tilstand, saa at den ikke kunde holde Søen længere, dog bleve nogle lette Skibe ude saalænge Vandet var aabent; det øvrige Mandskab blev hjemsendt, de Fleste nøgne og forfrosne og uden Penge til at kjøbe Klæder for; Pest og Sygdom hærgede iblandt dem.

Vinteren og Foraaret tilbragtes med Forberedelser til næste Aars Felttog, thi der var meget at gjøre, ifald det skulde blive bedre, og Herluf Trolle tvivlede næsten om at Flaaden kunde komme ud; hidtil havde Danmark ikke vundet Laurbær i Krigen. En Dag paa Holmen, da et nyt Skib var løbet af Stabelen, kom den berømte Theolog, Dr. Niels Hemmingsøn, hen til Herluf Trolle, som var hans meget gode Ven, og sagde, mere velmeent end velbetænkt: Herre! I laae flux til Skibs! I have nu i to Aar yderlig vovet Eders Liv, baade til Lands og til Vands; Gud spare Eder. Sandelig, yderlig giver I Eder i Livsfare! Herluf Trolle svarede: Mister jeg mit Liv, faaer jeg vel Liv igjen. Vide I hvorfor vi hedde Herremænd? Hvi vi bære Guldkjeder og have Jordegods og ville være yppermere og høiere agtet end Andre? Derfor have vi denne Ære for Andre, at, naar vor Konge og Herre, Land og Rige have det Behov, da skulde vi Rigens Fjender afværge, beskytte og beskjerme med Magt og al Formue vort Fædernerige, at vore Undersaatter maa boe og være udi Fred og Rolighed. Ja, ville vi have det Søde, saa maa vi og have det Sure med! Disse Yttringer skildre Manden heelt og holdent som han var; han gjorde hvad han kunde, opfyldte til det Yderste sine Pligter, saavidt hans Evner tillode og hans Forstand var til; naar han ikke udrettede mere, saa var det ikke hans Skyld, thi han lod det hverken mangle paa Villie, Mod eller Anstrængelse.

I dette Foraar skortede det imidlertid saa meget paa Penge og Folk at det ikke var muligt at faae Flaaden ud itide, trods alle Herluf Trolles Anstrængelser; meget var det at den dog kom ud. Med halvhundrede Skibe løb den svenske Admiral Clas Horn ud, ødelagde fire danske Skibe udenfor Greifswalde, plyndrede Møn og kom op i Øresund, hvor han til stor Skræk for Kjøbenhavnerne lagde sig ved Drago, opbragte danske og lybske Skibe, ganske rolig hævede Told af de fremmede Kjøbmandskibe og truede med Landgang paa Amager, hvilket dog forhindredes ved at Øen blev besat med Tropper: saaledes havde de Svenske endnu aldrig spillet Herrer i Østersøen.

Endelig kunde den danske Flaade løbe ud den 1ste Juni 1565, 28 Skibe stærk; de Svenske oppebiede den ikke, men stode over imod Tydsklands Kyster. Under Femern stødte fem lybske Skibe til Herluf Trolle, som derefter opsøgte de Svenske, traf dem under den meklenborgske Kyst og strax angreb dem, uagtet de vare ham temmelig overlegne. Det var den 4de Juni, Klokken 1 1/2 om Eftermiddagen, og han passerede flere Gange den svenske Flaade, der var temmelig spredt, men han blev kun maadelig understøttet og leed meget; selv blev han saaret i Arm og Laar af noget Haglskud, som han kalder det. Slaget varede til Klokken otte, da Vindstille afbrød Kampen, og om Natten lode de Svenske sig af deres Baade bugsere bort fra de Danske, seilede den næste Dag til Stralsund, hvor de indtoge Tropper, og derefter ad Bornholm til. Den danske Flaade fulgte efter, men var alt for medtaget til at vove en ny Kamp og vendte efter et Par Dages Forløb tilbage til Sundet for at reparere. Herluf Trolle ansaae sit Saar for ubetydeligt og lod sig først forbinde efter at alle de Haardtsaarede vare besørgede, men det viste sig snart ondartet og var betænkeligt, da han den 8de Juni gik iland i Dragør; desuagtet gik han fra Gammelstrand op igjennem Byen til sin Gaard paa Amagertorv, med sit Sværd paa Skulderen, blot støttet til sin Broder Børge Trolle, der havde modtaget ham i Dragør. Kongen udnævnte strax Otto Rud til Admiral i hans Sted, og han blev kort efter i et blodigt Slag ladet i Stikken af de fleste andre Skibe og efter et fortvivlet Forsvar taget til Fange; thi Disciplinen var dengang meget slet paa den danske Flaade, hvor Herluf Trolle øiensynligen især ved sin personlige Elskværdighed skaffede sig nogenlunde Lydighed, og dog fandt heller ikke han altid fornoden Understøttelse. Med Urette kaster man Skylden herfor paa Lybekkerne, thi de sloges i det Mindste i de to første Aar for det Meste bedre end de Danske, men havde kun liden Tillid til disse, og ikke ganske med Urette. Herluf Trolle var altid foran, men ham fulgte kun Faa; heldigviis vare de svenske Skibsførere endnu mere lunkne i deres Angreb, ellers var det gaaet meget værre.

Birgitte Gøye modtog sin saarede Husbonde med stor Sorg og Bedrøvelse; hun havde Dagen iforveien modtaget et Brev fra ham, der meldte hans Ankomst, men omtalte Saaret som ubetydeligt. Han fik al den Pleie, som Kjærligheden kunde yde, og den bedste Læge havde Tilsyn med hans Saar, men alligevel forværredes hans Tilstand daglig og han følte snart selv at han skulde døe, hvorpaa han ogsaa var fuldkommen forberedt. Hans Ven Dr. Niels Hemmingsøn besøgte ham næsten hver Dag og stræbte at trøste ham, men fandt større Trøst hos ham. Deres Samtale dreiede sig naturligviis meest om Døden og det evige Liv og førtes paa Latin, for at Birgitte Gøye ikke skulde forstaae den, men hun vidste naturligviis godt hvorledes det var fat og bar sin store Sorg med en sand Christens Taalmodighed. At Skolen paa Herlufsholm ikke var kommen igang bekymrede Herluf Trolle meget, thi

han forudsaae nok de Vanskeligheder, denne Sag siden vilde møde hos Birgittes Slægtninge, som ugjerne gave Afkald paa saameget Jordegods, der var alt for godt til Peblinger, som de udtrykte sig. Der er ingen Ting, jeg vilde nu længere leve for, sagde han engang, end at jeg maatte komme vor nye Skole til Gang, men jeg vil dog den befale den almægtigste Gud, han finder vel Raad efter sin allerhelligste Villie. Sygdommen tog til og han besvimede af og til. Da han engang kom til sig selv efter en saadan Besvimelse, ottende Dagen før han døde, sagde han til sin Hustru, som stod ved hans Seng: Birrite Hustru! Du har været min Hustru i alle Maader, al den Stund vi have været tilhobe, som en god christen Dannekvinde; den almægtigste Gud vil rigelig belønne Dig. Taarerne styrtede ud af hendes Øine, medens hun svarede: Herluf! Hvi siger I saa? Har I nu intet Haab om Livet? Min kjære Hustru! sagde han beroligende, vær tilfreds, mig skader intet, det bliver vel snart godt; giv Dig kun tilfreds, vor Herre forlader os ikke. Senere sagde han: paa Mandag bliver en stor Forandring paa min Sygdom, saa at jeg hverken skal plages af Hede eller Kulde mere. Dette gjentog han ogsaa de følgende Dage, og om Mandagen, den 25de Juni, lod han sig tidlig om Morgenen tage af Sengen og sætte paa en Stol, hvor han blev siddende hele Dagen, talte meget lidt, men sagde ofte: Jesu vær mig naadig. Om Aftenen sad han og sov, indtil hans Øine brast og Sjælen i et langt Suk tog Afskeed med Legemet.

Hans Lig blev med et stort Folge bragt til Herlufsholm og der nedsat i Kirken den 15de Juli. Dr. Niels Hemmingson holdt Ligprædiken over ham, hvilken Bogtrykker Laurents Benedict den 5te October fik kongl. Bevilling paa at lade trykke, med tre Aars Eneret til at lade den trykke og sælge. 1568 lod hans Hustru over ham oprette det bag i Bogen afbildede Epitaphium med en latinsk Indskrift, der indeholder hans Biographi, samt desuden den smukke Marmorkiste, hvor der ved hans Fødder hviler en Løve, ved hendes en Hund, Symboler paa Mod og Troskab; begge Dele vare forfærdigede i Belgien, thi her i Landet havdes dengang ingen Kunstnere, som kunde udfore saadanne Arbeider.

4.

Birgitte Goyes Enkestand.

Hun arvede ved Mandens Død forlods alle Smykker, Klenodier, Guld, Sølv, Møbler, Qvæg og Heste, samt, saalænge hun levede, Indtægten af alt hans Jordegods. Af Kongen var hun forlenet med Capellegaardene, 3 Gaarde i Aashøi samt Sedder i Sjælland; Ringkloster i Jylland havde hun i Pant. Skolens Oprettelse paa Herlufsholm fremmede hun af al Magt og fik den i Virksomhed Aaret efter Mandens Død; til første Rector eller Skolemester, som det dengang kaldtes, valgte hun efter Søsteren Ellines Forslag den unge Mag. Hans Michelsen, og Valget kunde ikke let være faldet paa nogen Bedre, thi med stor Varme og Iver røgtede han sit Kald og bragte snart det Hele i Gang; Kongen gav ham to Aar efter som Anerkjendelse af hans Virksomhed Bevilling paa det første Kannikdømme, som maatte blive ledigt, til at forbedre Lønnen med, der endnu kun var ringe. Skolens Bestyrelse fratraadte Birgitte Goye iøvrigt allerede i Aaret 1567 og overdrog til Rigets Raad at udnævne en Forstander, som dog skulde være af hendes eller Herluf Trolles Slægt; men Rigsraadet viste hende altid den Opmærksomhed at vælge den hun foreslog, hvilket skete tre Gange før hun døde. Til Skolen skjænkede hun alt hvad der fandtes paa Gaarden, og dertil, som der fortælles, endeel Perler og Ædelstene, syede selv Alterklædet til Kirken, hvortil hun desuden gav en meget smuk Altertavle af Alabast, der afbildes nedenfor; men den almindelige Beretning, at hun siden indtil sin Død boede i Maglemølle, er aldeles blottet for enhver Grund, uagtet man kan forfølge dette Sagn næsten hundrede Aar tilbage i Tiden; om Sommeren boede Birgitte Goye altid paa Ringkloster og derefter paa Aakjær, indtil disse Len bleve hende afløste, ligesaa om Vinteren, dog ogsaa af og til i sin Gaard i Kjøbenhavn, den saakaldte Sibrits Gaard, hvor Herluf Trolle døde, paa Hjørnet af Amagertorv og Kirkestræde, hvor nu Glashandelen er i Stuen.

Birgitte Goye var nemlig langtfra ikke, som Mange have troet, nogen fattig Kone, uagtet hun havde givet saameget bort, thi paa fem Gaarde nær var alt det Gods hendes, som Kongen fik for Skovkloster; hun var tvertimod endnu meget velhavende og hendes Udgifter udgjorde i Aaret 1567 1340 Daler, der svarer til ligesaa mange Tønder Byg. Hun førte et Huus, som det sømmede sig for een af Landets fornemste og ansetteste Damer, blev meget ofte bedet til sine Slægtningers og Venners Bryllups- og Barselgilder, hvor hun gav rige Foræringer, efter Tidens Skik, havde stedse, saalænge hun levede, endeel unge Piger hos sig, baade adelige og uadelige, som hun opdrog og som for det Meste bleve godt gifte. Hun besogte

ikke sjeldent Enkedronning Dorothea, der indtil sin Død bevarede sin store Naade for hende og endnu Aaret forinden forlenede hende med Aakjær Slot og Len, som hørte til hendes Livgeding; saavel med hende som med Churfyrstinden af Sachsen, Prindsesse Anna, stod Birgitte Gøye i stadig Brevvexling, og de sendte hinanden hyppigt smaa Foræringer; af Hertug Hans den Yngre af Slesvig og Holsteen fik hun Indbydelse til Barnedaab, og Alle omtale hende i deres Breve med stor Høiagtelse. Blandt de svenske Fanger, som i Aaret 1563 bleve tagne i Østersøen, var der en berømt svensk Læge, Dr. Olaus Jacobus, Livlæge hos Hertug Sigismund; Birgitte Gøye gik strax i Caution for hans Tilstedeblivelse og optog ham i sit Huus, hvorefter han under hele Krigen var hos hende eller hendes nærmeste Slægtninge, der Alle holdt meget af ham; til Gjengjeld gjorde han sig meget nyttig ved at helbrede deres og deres Folks Sygdomme, ved at stille deres Horoscoper og lære dem selv at gjøre Nativiteter; der findes mange Breve fra ham til Birgitte Gøye, som aande den varmeste Taknemlighed og Høiagtelse. I Aaret 1571 fik hun Brev fra Kongen, at han nu var fri og uhindret kunde reise hjem til Sverrig, hvor han siden ved mange Leiligheder var hende nyttig, thi hun havde der baade Debitorer og Slægtninge; med een af de Sidste, den ansete Friherre Hogenskilt Bjelke til Leckö, vexlede hun Breve og Foræringer: saaledes sendte hun ham engang nogle Pappegøier, som lode til at glæde ham meget.

Mod sine fleste Slægtninge i Danmark var Birgitte Gøye meget gavmild; saaledes forærede hun til sin Broder Falk Gøyes Børn 15 Gaarde, til sin Søster Ide Gøyes Børn 23 Gaarde, til sine Søsterdøttre Margrethe og Sophie Rosenkrands 8 Gaarde og en Mølle. To var der imidlertid, med hvilke Forholdet var mindre godt, nemlig hendes Halvbroder Christoffer Gøye og hendes Søsterson Peder Oxe. Den første af disse var en Landjunker, som blot havde Sands for Hunde, Heste og Penge, men for alle tre Dele sværmede han med Lidenskab. Da Krigen mod Sverrig udbrød havde han, i Modsætning til Herluf Trolle, meget ringe Lyst til at gaae med; men det hjalp ikke: han maatte afsted, thi det var enhver Herremands Pligt. I alle Breve til sin Kone paalægger han hende at see vel til hans Hunde, Mynder og Støvere, og til Hestene, men især til Mynderne, som aldrig glemmes; da een af disse havde faaet Hvalpe, giver han fra Leiren i Sverrig nøiagtig Beskeed om, hvor disse skulde opfødes, og lover Skyttedrengen Klæder til Hoser for at passe dem vel. Han længes altid meget efter at komme hjem, undtagen i Aaret 1564, da de plyndrede og brændte i Sverrig og toge en stor Mængde Kreaturer, hvoraf han hjemsendte endeel, som han havde kjøbt næsten for intet; da var han fuld af Jubel og Glæde, især da Mikkel Gjønge ødelagde syv Kirkesogne, og de paa Toget til Enkjøbing ihjelsloge alt Levende. Dette finder han altid meget Stort og Glædeligt, men, dengang de Svenske brændte Rodneby og der ihjelsloge Alt, er det hans Overbeviis-

ning at de have vakt Guds store Fortørnelse. I October Maaned mistede de Danske ved Tilbagetoget næsten al Bagagen og alle Heste i de bundløse Veie, saa at han maatte bestille otte nye Sadler paa eengang; da var han fuld af Fortvivlelse, især fordi Kongen ikke vilde lade dem gaae hjem, men befalede dem at blive liggende i Skaane og værge Landet. Hans Kone underretter ham engang om at Birgitte er meget vred paa dem, hvorpaa han svarer: vi have ingen Aarsag givet hende dertil, saa græm Dig kun intet, thi vi ville befale Gud det, han veed bedre hvad Aarsag hun har dertil; vi ville haabe til Gud, at alting kan blive godt. Grund dertil har Birgitte Gøye nok havt, og har vel ogsaa netop af ham ventet Hindringer for sin Skole, hvilke heller ikke udebleve; thi i Aaret 1572 reiste han og Jørgen Marsvin, som var gift med Birgittes Søsterdatter, Indvendinger imod Stiftelsen, dog tabte de Sagen, som den Sidste efter Birgittes Død paa Grund af en Formfeil igjen optog og var meget nær ved at vinde. Christoffer Goye holdt sig siden rolig, maaskee tildeels vunden ved at man forpagtede ham Jagten paa Herlufsholms Gods; dog maatte han ikke bryde Hul paa Gjerderne omkring Haverne ved Skolen. Han blev ved at arve sine Sødskende efterhaanden meget rig og eiede ved sin Død sex store Herregaarde.

Den anden Slægtning, med hvem Forholdet ikke var godt, den berømte Peder Oxe, var langt farligere, men heldigviis vilde han ikke Skolen til Livs. Under sit Ophold i Lothringen havde han meget snart mærket at med de Folk kunde Kongen af Danmark ikke stødes fra Thronen, og afholdt sig derfor fra al Deeltagelse i Politikken, hvorimod han overtog Landets næsten ødelagte Finantser, hvilke han snart bragte paa Fode, thi i den Henseende var han et usædvanligt Geni. Dette rygtedes, og i Danmark trængte man meget til en saadan Mand. Nogle Maaneder efter Herluf Trolles Død lod Kongen ham derfor vide at han nok kunde haabe at komme hjem, og Aaret efter skete dette virkelig. Peder Oxe fik alle sine Godser tilbage og blev udnævnt til Rigshofmester, hvorefter der snart kom Penge i alle Kasser, Øresundstolden og Afgifterne af Lenene bleve forhøiede, Besparelser indførte, et bedre Regnskabsvæsen indrettet og strængere Tilsyn ført overalt; siden var der ingen Mangel paa Penge, medens det tidligere næsten ikke var muligt at skaffe det Nødvendigste tilveie.

Det synes næsten som om Peder Oxe strax efter sin Hjemkomst har betænkt sin gode Tante med Tak for sidst; thi han har vist tilskrevet hende fuld saa stor Andeel i sin lange Landflygtighed som Herluf Trolle. Vist er det at han meget snart begyndte en Procès med hende om Gøyernes gamle Hovedgaard Kjeldkjær ved Veile med tilhørende Gods, der i hans Fraværelse var tilfaldet hende og hvori han nu forlangte en Andeel, hvortil hun ansåae ham for uberettiget. Birgitte Gøye vilde ikke give efter, og Processen var i fuld Gang, da Kongen traadte imellem; thi

han holdt nu altfor meget af begge Parter til at ville være Vidne til en Fornyelse af den ubyggelige Familietvist. Kongen forligte dem derfor saaledes, at Peder Oxe fik tre af Kronens Gaarde for sin Anpart i Kjeldkjær Gaard og Gods, saalænge Birgitte Gøye levede; dermed lod han sig nøie for det Første, men fandt senere Leilighed til at ramme sin Tante temmelig foleligt, og først nu synes han at have anseet deres Mellemregning for opgjort, hvortil Tiden vel ogsaa har bidraget sit.

Paa Ringkloster havde Birgitte sit egentlige Hjem, langt mere end i Kjøbenhavn, hvor Leiligheden ogsaa var temmelig ringe for det store Følge af unge Piger, hun altid havde om sig, thi i hele Gaarden var der kun tre Stuer, foruden Kjelder, Stald, Svendekammer og Lofter. Hun tilbragte derfor nok ogsaa for det Meste Vinteren i det anselige gamle Kloster, som gjemte saa mange Minder om hendes Barndom og hvor hun sikkert har ventet at blive indtil sin Død, især da hun ingen anden Bolig havde paa Landet. Sin Sognepræst, Hr. Jens Sørensen i Hylke, holdt hun meget af og skjænkede ham 1566 een af Klosterets Gaarde der i Byen til Præstegaard samt desuden i hans Livstid Sognets Kongetiende, hvilket Kongen bekræftede. En stor Ubehagelighed havde hun i Aaret 1570 med sin Skriver eller Godsforvalter, som havde bedraget Bønderne, idet han lod dem betale to eller tre Gange saa meget i Landgilde, som de vare pligtige, og ellers gjorde sig flere ulovlige Fordele. Da Birgitte Gøye altid havde saa stor Kjærlighed til de Fattige og Fortrykte, bedrøvede dette hende ikke alene, men opbragte hende i høieste Maade, saa at hun forfulgte den utro Tjener efter Lovens hele Strænghed, hvorved hun efterhaanden aftvang ham flere hundrede Daler, hvilket var langt mere end han havde tilvendt sig. Han fandt sig derved meget forurettet og beklagede sig bittert over at hun gik ham for nær og bragte ham til Bettelstaven; men i denne Sag var hun ubønhørlig, vel især fordi han havde misbrugt sin Stilling til at udsuge Bønderne.

Før denne Proces kom til Ende traf der imidlertid Birgitte Gøye et uventet Slag, som gik hende meget nær til Hjerte: Ringkloster blev hende opsagt, og det var vistnok Peder Oxes Værk, men strængt taget handlede denne dog fuldkommen rigtigt i at tilraade Kongen dette Skridt. Han havde længe indseet at alvorlige Besparelser i Hofholdningen ikke lode sig gjennemføre, saalænge Kongen residerede paa de sædvanlige Steder, Kjøbenhavns Slot, Frederiksborg og Kronborg; han foreslog ham derfor i nogle Aar at residere i Jylland, hvor der vel neppe kunde være Tale om at benytte noget andet Slot end Skanderborg, da Koldinghuus hørte til Enkedronningens Livgeding. I saa Fald var det næsten en Nødvendighed, at Ringkloster blev opsagt Birgitte Gøye, men Kongen vilde meget nødigt, uagtet det kun stod for en ringe Sum, thi han vidste at han derved vilde forvolde baade hende og sin Moder og Søster stor Smerte. Man seer dette bedst af det Brev af 29de Marts 1571, hvorved Pantet opsiges hende, thi han gjor her en formelig

Undskyldning for hende, hvilket ellers ikke var hans Vane ligeoverfor Undersaatter. Ved den lange og besværlige Krig, siger Kongen, er han kommet i stor Gjeld, hvorfor han maa føre sin Hofholdning anderledes end hidtil, og vil derfor oftere opholde sig i Jylland og der holde sin Hofleir. Hertil veed han intet beqvemmere Sted end Skanderborg Slot og vil derfor strax lade det bygge og istandsætte, at han der kan være; men det vil være meget besværligt for de tilliggende Bønder med det Arbeide og daglige Trældom, som til Slottet vil falde, at drage og udføre; desuden rækker Slottets Rente ikke til Hoffets daglige Underholdning. Han foraarsages derved til at indløse Ringkloster, som hun nu i Værge har, for den Sum Guld og Daler, hvorfor det i Pant staaer, og beder hende at rette sin Leilighed efter at modtage Pengene og aflevere Klosteret til første Mai. Allerede den 16de April sender Kongen hende Pengene og til den første Mai skulde hun være ude af Huset.

Denne store Hast var unægtelig meget hensynsløs og satte Birgitte Gøye i stor Forlegenhed, thi paa Aakjær var der endnu ikke indrettet saaledes at hun kunde boe der. Foreløbigen flyttede hun derfor til Skjern, som stod ledigt, da Eieren Christoffer Rosenkrands var død uden nære Arvinger, saa at der vare mange Lodtagere, af hvilke Ingen boede paa Stedet. Her blev hun i nogle Maaneder, medens det Nødvendigste blev bygget og indrettet paa Aakjær, hvor hun da flyttede hen. Endnu samme Aar havde hun imidlertid en langt større Sorg, idet Enkedronning Dorothea døde paa Skanderborg Slot den 7de October, efter at have lidt i flere Aar af Steensmerter, og nu blev ogsaa Aakjær Slot med tilliggende anselige Len hende opsagt til Fraflytning til næste Paaske, hvorefter Afgiften for hendes Efterfølger blev sat til 3227½ Daler, hvilket hun dog vist gjerne havde givet, om hun maatte have blevet der; thi nu havde hun, som til offentlige Stiftelser havde bortskjænket saa uendelig Meget, ikke det Sted mere, hvor hun kunde være, og denne Gang gjorde Ingen hende Undskyldninger.

Denne store Hensynsløshed mod en saa anseet og fortjent Dame vakte imidlertid megen Opsigt. Fra hende selv høre vi ingen Kläge, men hendes Venner klage høit og lydeligt, og deres Antal var meget stort. Hun modtog fra mange Sider Trøstebreve i den Anledning, hvori Trøsten som oftest er en Henviisning til den 34te Psalme: den Retvise maa meget lide, og altid omtales Brevskriverens Forundring og Sorg over at man vilde berøve hende, som havde bortgivet saa meget, et Sted at være paa; men Spørgsmaalet, om hun ikke fortrød at have bortskjænket saa meget Gods, besvarede hun med at hun til det Brug endnu gjerne vilde give Dobbelt saa meget, om hun havde det. Blandt disse Breve er der eet, som især er kraftigt i sine Udtalelser, det er fra den berømte Lærde Mag. Chr. Machabæus Alpinas, der havde været een af de Studenter, som Herluf Trolle be-

nyttede til at afskrive Documenter, og efter dennes Død havde udgivet en latinsk Sørgetale over ham. Han var netop hjemkommet fra sin Reise som dansk Gesandt til Moskau, der under hans Ophold i Novgorod Christi Himmelfarts Dag i Aaret 1571 var blevet overfaldet af Tartarerne fra Krim, som i tre Timer dræbte 150,000 Mennesker, udplyndrede Byen saa reent, at der ikke var en Stage igjen, og derpaa afbrændte den; saa svag var endnu for 300 Aar siden den russiske Kolos og saa mægtige Tartarerne paa Krim, men Bladet har vendt sig siden. At Birgitte Gøye er skilt ved Ringkloster, skriver han, veed han vel gjør hende ondt, og ikke uden Aarsag, thi det tykkes ham at hun, som saa rigeligt og vel har forsørget saa mange Mennesker i Danmark, ikke burde skilles af med det, hvormed hun vilde forsørge sig selv, men her maa hun see, hvorledes den falske Verden lønner gode Gjerninger; dog dette maa hun ikke tage sig nær. Ogsaa vor Herre Jesus Christus, som skabte Himmel og Jord, var huusvild her paa Jorden, saa at han klager over at Dyrene have deres Reder og Huler, men han ikke saa meget, hvortil han kan helde sit Hoved. Ligesaa hun, som med salig Hr. Herluf Trolle til det ganske Riges Ære og Bedste stiftede og forbedrede saa mange Skoler, hjalp og trøstede saa mange fattige og bedrøvede christne Mennesker, fanger den samme Løn som vor Herre Christus fik; men salig er hun, som har en saadan Medbroder, som ikke vil forlade hende, endog hendes Uvenner tænke derved at bedrøve hende, og der er ingen Tvivl om at Gud vil baade i dette Liv rigelig forsørge hende og herefter føre hende til den evige Glæde, hvortil hendes Uvenner kanskee aldrig skal komme.

Hendes Venner lode sig imidlertid ikke nøie med frugtesløse Klager, men traf virksommere Anstalter til at skaffe hende et Hjem. Fru Sibylle Gyldenstjerne, Eskild Gøyes til Skjørringe, havde i Aaret 1564 af Kongen faaet til Foræring den Jord og Grund i Nestved, hvorpaa Sortebrødrekloster havde staaet, med Abildhave, Gaard, Gaardsrum og Huse, imod at hun derpaa skulde lade sætte god Kjøbstedsbygning med Tegltag, og indhegne Gaard og Have med Planker, og ikke med Gjerder. Dette Sted tilbød hun nu sin Tante, qvit og frit for hendes Livstid, imod at det efter hendes Død skulde falde tilbage med alle Forbedringer. Med Glæde tog denne imod dette Tilbud og begyndte strax at lade bygge, forskrev Kalk fra Mariagerfjord, hvorfra dengang næsten hele Landet blev forsynet, fik af Dr. Olaus Jacobus i Sverrig til Foræring tredive Tylvter Brædder og nogle tusende Spiger, som han sendte med Skibsleilighed til Kjøge, da der ingen fandtes til Nestved, og flyttede virkelig ind til Paaske Aar 1572 i sit nye Hjem, hvoraf hun snart fik skabt en ganske anselig Gaard, som hun beboede indtil sin Død, og hvoraf hun efterhaanden dannede en lille Herregaard, som hun i sine sidste Aar altid skrives til. Nogle Aar iforveien havde hun nemlig faaet Livsbrev af Kongen paa dennes Tiende af Vallensved Sogn og fik nu, som en Slags Erstatning for sine Len, Livsbrev paa

den lille Gaard Ydernæs ved Nestved, qvit og frit, samt kort efter Fæstebrev for sædvanlig Afgift paa en Kongetiende og tre Kirketiender, i Nærheden af samme Bye. Var Indtægten af alt dette end ikke betydelig, saa var det dog en god Hjælp til Huusholdningen, og et Hjem havde hun ialt Fald, som ikke kunde berøves hende; kjær Omgang fandt hun snart og havde alt fra tidligere Dage i Jomfru Anne Grubbe i Lille Nestved en hengiven og fuldtro Veninde; Mag. Hans Michelsen, som nu tillige var Sognepræst til Herlufsholm, valgte hun til sin Sjælesorger; sit kjære Herlufsholm med sin Husbonds Grav havde hun ganske i Nærheden og kunde besøge det saa ofte hun ønskede, og det skete meget hyppigt, thi mange Timer dvælede hun i Kirken og tænkte paa den Hedengangne, som hun snart kunde haabe at gjensee. Ogsaa Skolen besøgte hun ofte, ved hvilken Leilighed hun, fortælles der, gjerne havde Kleiner med til de smaa Disciple; mange af disse fik ogsaa Tilladelse til at besøge hende paa Sortebrødrekloster, hvor hun sørgede for dem som en Moder. Hendes Jomfruer betragtede de større af dem med andre Øine, og maaskee have adskillige her udseet sig en Brud; om een veed man det med Sikkerhed, nemlig Christen Qvitzov til Rorbæk, der som Discipel paa Herlufsholm forlovede sig med Birgitte Gøyes Søsterdatter Margrethe Høg, som var i hendes Huus; efter sin Hjemkomst fra Udlandet i Aaret 1578 friede han til hende og hjemførte hende samme Aar som sin Brud.

Allerede i mange Aar havde Birgitte Gøye været svagelig; Herluf Trolle omtaler det oftere i sine Breve til hende. I sine senere Aar leed hun meget af Steensmerter, og alle hendes Venner vare meget bekymrede for hendes Liv. Selv søgte hun at ordne alle sine verdslige Anliggender, forærede til sine Slægtninge de betydelige Gaver af Jordegods, som alt ere omtalte, og i Aaret 1573 til Peder Oxe, med hvem hun nu var bleven forligt, sin Andeel i Kjeldkjær Gaard og Gods samt alt hvad hun arvede efter sin Søstersøn Hr. Oluf Mouridsøn til Bregentved, thi denne sin kjæreste Slægtning havde hun den store Sorg at miste i dette Aar. Hendes egen Sygdom tiltog mere og mere, og da hun tre Dage før sin Død atter blev færdig med Bibelen, hvoraf der stedse blev oplæst et Stykke, medens hun sad til Bords, sagde hun til sin Skriver: Mikkel! nu have vi atter Ende paa vor Bibel; raade nu Gud, hvor den skal begynde igjen. Dagen efter blev hun stærkt angrebet og leed meget; hun mærkede da, at hendes Tid var udløbet, lod Mester Hans Mikkelsen kalde og talte længe med ham. Dagen efter gav han hende Sacramentet og om Mandagen den 25de Juli 1574 kom hendes Læge, Dr. Hans Philippus, ud til hende fra Kjøbenhavn, men der var intet Raad mere. Saaledes laae hun den Dag, og om Natten lod hun kalde alle sine Jomfruer til sig, sagde dem Godnat, raadede dem til Gudsfrygt og befalede derefter sin Sjæl i Guds Haand, hvorefter hun rolig hensov. Hun blev nedlagt ved sin Husbonds Side i Herlufsholms

Kirkes Chor, og Dr. Niels Hemmingsen holdt Ligprædikenen over hende ligesom han havde holdt den over Herluf Trolle.

Om hendes betydelige Efterladenskaber fortes der en Mængde Processer mellem hendes og Herluf Trolles talrige Slægtninge. Alene i Obligationer fandtes der efter hende henved halvfemtetusende Rigsdaler, og desuden en stor Rigdom af Guld, Sølv, Klenodier, Perler, Møbler, Klæder og andet; eet af hendes Sølvstob alene veiede 205 Lod forgyldt Sølv. Jordegodset var derimod for det Meste givet bort i hendes levende Live, ligesom Sibrits Gaard i Kjøbenhavn, som Søsterdatteren Margrethe Rosenkrands havde faaet, men dog ikke beholdt forend efter en Dom over Christoffer Gøye.

Tillæg.

Breve fra Herluf Trolle til Birgitte Goye.

1.

1558, 27 Sept.

Min ganske kjærlige Hilsen altid forsendt med vor Herre. Hjerte kjære Birgitte! Jeg har nu faaet Din Skrivelse med Din Dreng og forstaaer al Meningen. Jeg har ogsaa læst de jydske Breve og findes her ingen Beskeed i Anders Høgs Brev om Øxen eller hvad Kornet gjelder, som jeg havde skrevet ham til om; men han skrev mig til sidst, at jeg kunde ikke stalde flere Øxen iaar end 100 Øxen, baade jydske og sjællandske, og pleier undertiden at stalde her 150; og skrev han mig til sidst at jeg ikke turde sende ham uden en 47 Øxen, men jeg troer ikke andet end han stalder der flere, thi det har været en god Høst iaar, og de fik god Rug til Klosteret; thi vil jeg sende derover saa mange Øxen som Morten har bestilt flere end de 20 Øxen, som skal staae paa Græsie. Vil Du og vel gjøre og tale med Morten, at der kommer vist Folk med at drive dem, der ville see til med Øxnene, der ligger stor Magt paa. Item jeg kan intet skrive til Jylland paa denne Tid før jeg veed hvormange Øxen der bliver sendendes derover; om Du sender dem derover før jeg kommer hjem, vilde Du da lade skrive med dem, og at de faae god Røgt.

Som Du skriver om Roer, da sender jeg Dig nu med Jens 2 Td. Persellerødder og 2 Td. skaanske Roer; Roerne ere dyre. It. som Du skriver at Mette Sehested vil nu drage over til Jylland, vil Du sige hende mange gode Nætter paa mine Vegne og bede hende at hun vil sige sine Søstre Doritte og Anne mange gode Nætter paa mine Vegne; jeg sender Dig denne ringe Gave, at Du vil faae hende paa mine Vegne, at Du vil fororde [1]) at det er saa ringe, jeg vil gjerne forbedre det med alt Godt; vil Du ogsaa betænke hvis Du tykkes at vi kunde betænke hende og hendes Søster med af den Deel, vi have i Rindkloster, til deres Huus's Behov, da flye Anders Høg dem det.

[1]) Undskylde.

It. om Erik Rosenkrands og Hr. Magnus [1]), da tykkes mig at jeg skal sende hver et Par Øxen; Du kan det selv bedre betænke end jeg, hvad Dig tykkes herom. Hr. Magnus maa jeg vist sende.

Hjerte kjære Birgitte! Lad Dig ikke mærke dermed. Mig tykkes at Hr. Magnus ikke vil have Sibylle [2]) til Bryllup for hun haver været saa syg. Desligeste at han vil gjøre Brylluppet paa den lille Sal paa Slottet [3]) og at han har kongl. Majestæts Forlov dertil; dette har han ikke sagt mig saa klart ud, men dog saa nær at jeg forstaaer at det er Grunden og Meningen, og at han vil ikke have Sibylle did paa denne Tid, men alligevel gjøre Brylluppet [4]). Jeg kan ikke lade at skrive Dig dette til.

It. denne Hertuginde [5]) kommer hid idag og kommer nu saa til Kjøbenhavn i disse Bryllupsdage; man kan ikke andet end bede hendes Naade, og det vil ikke skikke sig at hendes Naade tøver til det Ene uden hendes Naade tøver til det Andet med; dersom hendes Naade tøver, da kan jeg tjene Erik; drager hendes Naade af, da tør jeg ikke andet end følge.

Min hjerte kjære Birgitte! Gud almægtigste han være altid med Dig og bevare Dig vel fra alt Ondt, og unde Dig Livssundhed og os at findes med Glæde i Gudsfrygt. Amen!

Hjerte kjære Birgitte! Du gjorde mig intet til Villie med at Du drog til Jungshoved. [6]) Havde jeg været hjemme, det skulde ikke have skeet. Jeg kjender dog Dit gode Hjerte og Mening og Din store Ære, som Du haver beviist min Broder og mig dermed og mange Flere. Som Du skriver om Jomfru Benedicth [7]), Gud almægtigste han være hendes Hjælp, som han visselig gjør, og vi ville bede ham derom; det gjør mig ondt hendes Sygdom.

Det gjør mig og ondt Din store Møie og Umage, som Du har med vore Syge i vort Huus. Gud han være alle deres Hjælp, og han bevare og beskjærme Dig i denne farlige og skrøbelige Tid; jeg har stor Frygt for Dig, men Gud, som er Alles vores Beskjermere, han beskjerme og bevare Dig vel fra alt Ondt og unde os at findes helbrede [8]). Gud være altid med Dig. Ex Lund Tirsdagen fore Michels 1558.

Herloff Trolle.

Udskrift: Erlig og velbyrdig Qvinde Fru Birgitte Gøye, min kjære Husfrue, ganske kjærligen tilskrevet.

2.

1558, 10 Novbr.

Min ganske kjærlige Hilsen altid forsendt med vor Herre. Hjerte kjære Birgitte! Gud give Dig altid at leve i hans Frygt og give Dig sin hellige Aand. Hjerte kjære Birgitte! Jeg begjærede Lov at komme til Ringkloster, og gjør det mig ondt at jeg ikke kunde faae Forlov. Der er Brev efter Hr. Magnus og efter min Broder Børge at de skulle komme hid, at de ere her nu paa Søndag fjorten Dage. Doritte Sehesteds Sag vil jeg bestille, som Du skriver om. Jeg vil og sige min Frues Naade [9]) om den skotske Pige. Jeg sender Dig en hvid Olmerdug; jeg kunde ikke faae bedre Kjøb end 8½ Mark; han er god. Eskild Gøyes Svend drog bort og sagde mig ikke til. Klædesækken er her endnu. Jeg haver Bud i Ribe

[1]) Gyldenstjerne. [2]) Hans Datter Sibylle Gyldenstjerne, som blev viet til Eskild Gøye til Skjørringe den 21 Sept. 1558, formodentlig paa Stjernholm i Skaane. [3]) Kjøbenhavns Slot, hvor han var Statholder. [4]) Altsaa holde Festen. [5]) Anna af Sachsen [6]) Hvormed Herlufs Broder Børge var forlenet, som var gift med Birgittes Søster Pernille Gøye. [7]) Benedicte Mortens Datter af Trondhjem, som i et Brev af 7 Juni 1559 til Birgitte Gøye kalder hende sin Frænke; hun var gift med Biskoppen i Trondhjem, Mag. Hans Gaas, og beklager sig bittert over det Overmod, hvormed Lensmanden, Evert Bildt, og hans Frue, Viveke Podebusk, behandlede dem, idet han bandede og skjeldte hende og hendes Bisp og i mange Gjesters Overværelse slog Øl over hendes Steddatter, Fruen paaførte hende Proces fordi hun ikke i Kirken reiste sig op, naar Fru Viveke kom og gik, hvilket denne paastod skete til Spot for hende og hendes Slægt. [8]) Ved godt Helbred. [9]) Dronning Dorothea.

om 2 Td. Hamborgerøl og vil sende Eskild paa Regnskab, og vil da sende Sækken med; Brevet sendte jeg Sidsel og skrev Eskild til igaar med Børge Trolles Svend. Børge sender Dig det Smykke, jeg nu sender Dig, og det Brev, han skrev mig til. Jeg sender Dig nogle Kastanier; vil Du lade forvare mig en 20 eller 30 deraf i Kjelderen i Sand. It. Om den Miød, da er det bedst at Mons sender ham til Sjælland, dog tykkes mig at det er bedst at man lader alting optegne paa Skrift og fortøver dermed til i Faste og sender det paa eengang til Græsie paa en Skude, baade for Spildnings og Omkostnings Skyld. Efterat vi have taget Folkene over med os, da kan vi ikke nu vel sende Nogen fra os før denne Velkomme [1]) er overstaaet. Jeg bad Fru Anne Hr. Anders's [2]) paa Dine Vegne, men jeg kunde ingen Dag sige hende; hun drager til Hald, Du kan skrive hende til; mig tyktes hun vilde gjerne og kommer dog ikke. Jeg vil og bede Hr. Otte [3]) derom, at han vil give hende Lov. Jeg sender Anders hjem til Dig igjen, Du kan have noget [4]) af ham der; jeg kan her intet have af ham. Naar Du vil skrive mig til, da lad Lakaien løbe hid med Brevene; jeg troer ikke at jeg faaer Forlov at komme til Velkommen. Om Jacob, da er det mig saa godt som jeg sagde jeg haver intet Gavn af ham uden Harm; han er aldrig ufuld, thi sender jeg ham hjem til Dig, hvad Gavn Du kan have af ham, det faaer Du at see. Her er intet Nyt, jeg kan skrive Dig til. Jeg vil nu og altid have Dig Gud Almægtigste befalet; han unde os at findes i sin Frygt og Herlighed, Amen. Jeg vil gjøre mit Bedste om Forlov, at jeg kan komme hjein, mens det seer der ikke ud til, dog tør det da skee al som snarest. Vil Du sige Fru Sibylle [5]) og Mette mange gode Nætter paa mine Vegne. Hermed Dig Gud befalendes. Ex Kolding Torsdagen den 10 Novbr. 1558.

Herloff Trolle.

Hjerte kjære Birgitte. Dersom jeg skal blive her længe, da maa jeg have nogle Penge herud, men jeg vil endnu see det an en Tidlang og skrive hjem, om det gjøres Behov.

Udskrift: Erlig og velbyrdig Qvinde Fru Birgitte Gøye, min kjære Husfrue, ganske kjærligen sendes dette Brev.

3.

1558, 14 Novbr.

Facsimileret.

Hjerte kjære Birgitte! Siden det første Brev var skrevet fik jeg Din og Eskild Gøyes Skrivelse og vil gjøre mit Bedste at jeg kan komme til Velkommen. Som Du skriver mig til om det Flesk til Eskild Gøye, da bedre jeg Dig at Du vil lade ham faae saa meget som Dig selv godt tykkes. Eskild Gøye haver og skrevet mig til om Confect og jeg haver bestillet ham saa meget som han haver Behov. Jeg sender Jacob nu hjem; Du maa beholde ham hos Dig saalænge til jeg kommer hjem; det var godt at han blev ved mine Klæder, men jeg kan ikke have ham for Driks Skyld. Her er intet Nyt, jeg kan skrive Dig til. Gud almægtigste være altid med Dig. Siig alle gode Venner mange gode Nætter paa mine Vegne. Ex Kolding Mandagen den 14 Novbr.

Herloff Trolle.

4.

1561, 3 Febr.

Hjerte kjære Birgitte. Gud han give Dig Glæde, Lykke og Salighed og at leve i Gudsfrygt, Amen. Siden det andet Brev, jeg nu sender Dig, da kom Jacob Skriver og Eskild og takker jeg Dig for Din kjærlige Skrivelse, som Du skriver mig til. Jeg kan ikke skrive

[1]) Gilde. [2]) Fru Anne Lykke, Hr. Anders Billes Enke, blev 1557 gift med Hr. Otte Krumpen, Lensmand paa Hald. [3]) Krumpen. [4]) Nogen Nytte. [5]) Gyldenstjerne Eskild Gøyes.

saa ilde som jeg er tilfreds for Dig; jeg beder Gud hver Dag for Dig, at han vil bevare Dig og unde os at leve sammen. Som Du begjærer at vide naar jeg kan komme hjem, da kan jeg ikke komme herfra førend Torsdag, thi Jacob Beck bliver ikke hørt før[6]). Vil Du komme hid at Du kan tale med Rocus om Din Leilighed, da tykkes mig det var godt, og jeg vil og bede Dig derom. Han siger at Bade ere Dig sunde og gode, at Du altid bruger dem. Jeg sender Dig nu hvis Breve jeg haver faaet af Jylland og Herloffsholm. Jacob Skriver sender jeg nu herfra over imorgen og over til Skaane, dersom Du vil at han skal bestille noget i Skaane for Dig, da skriv mig til; jeg vil ikke forskikke ham førend jeg faaer Dit Bud. Vil Du vel gjøre og sige Din Broder Christoffer mange gode Nætter paa mine Vegne og Jørgen Rud desligeste. Om det Hamborgerøl, som Du skriver at jeg skulde kjøbe, det er her ikke tilfangs; jeg vil tale med Gaasebryggeren om Gaas[2]). Peer Hoffue kommer imorgen til Roskilde; han drager over ad Kallundborg; dersom Du vil skrive noget til Rindkloster, da tager han det med sig. Min hjerte kjære Birgitte; jeg vil nu og altid have Dig Gud Almægtigste befalet; han give Dig at leve i Gudsfrygt og at findes med Glæde. Ex Kjøbenhavn Mandagen den 3 Febr. 1561.

Herloff Trolle.

Kjære Birgitte! Vilde Du lade forvare Oluf Mortensen[2]) vel og give ham reen Halm, at han ikke fryser i denne Kulde.

5.

1561, 11 Octbr.

Min hjerte kjære Birgitte! Jeg haver faaet Din Skrivelse idag med Thor Skaaning og Christoffers Skrivelse om Hans Ruddell, som er kommen af Sverrig og sagde sig at ville til Kongl. Majestæt, men det Brev, som Steen haver skrevet mig til og Du skulde sende mig, det haver jeg ikke faaet. Som Du skriver mig til hvad Tid jeg agter mig hjem, derom skrev jeg Dig til idag med Peder Eskildsøn og gjør det mig ondt at jeg skal være fra Dig saalænge. Hjerte kjære Birgitte! Du haver intet skrevet mig til hvor det er med Dig; jeg beder Dig derfor gjerne at Du skriver mig til hvor Dig lider[4]), med det første Bud. Jeg kom sildig hid og vaad fra Tinget idag; imorgen, om Gud vil, faaer jeg her afgjort; paa Mandag tidlig drager jeg herfra og til Tinget i Holmbo Herred og til Oluf Arildsens om Natten. Jeg haver Bud efter Frands Skriver at han kommer hid til mig og følges med mig til Holmbo Herred. Gertrud skal ikke blive forglemt. Min hjerte kjære Birgitte, jeg vil nu og altid have Dig Gud befalendes. Ex Frederiksborg Løverdagen den 11 Oct. 1561.

Herloff Trolle.

6.

1565, 6 Juni.

Min hjerte allerkjereste Birgitte! Gud vor Herres Jesu Christi Fader ham være Lov og Tak til evig Tid for sin store Beskjærmelse, Amen! Hjerte kjære Birgitte! Nu i Mandags da vare vi til Slags med de Svenske. Jeg kom midt ind i deres Flaade og gjorde dem stor Skade og fik ogsaa, saa at der var lidet vundet paa nogen Side. Jeg mistede meget Folk, blev og selv saaret i min Arm og i mit Laar; mig bliver dog intet at skade, Gud være lovet. Hendrik Gyldenstjerne blev skudt et Stykke af hans Hæl, saa han ligger slet ved Sengen; ellers skader vore Herremænd intet. Jeg forfølger nu de Svenske og Gud skal hjælpe

[1]) Hans Regnskaber; han var Rentemester. [2]) Goes, et Slags stærkt Øl; deraf Gaasegaden, hvor der boede en Gosebrygger. [3]) En Fange i Roskilde, hvor Birgitte var. [4]) Hvorledes det gaaer Dig.

mig at nedlægge dem, der haabes mig til med Guds Hjælp. Min hjerte kjære Birgitte, det vil ikke længe vare før end jeg løber hjem at lade bøde den Redskab mig er sønderskudt.

Min hjerte kjære Birgitte! Jeg befaler mig i Guds Beskjermelse og Din Kjærligheds Bøn. Gud han være og Din Beskjermer og unde os at findes helbrede og glade med Guds Frygt og Kjærlighed. Hermed vil jeg befale Dig i Guds Beskjermelse og vort ganske Huus. Ix Kongl. Majestæts Admiralskib Jægermesteren Onsdagen den 6 Juni 1565.

Herloff Trolle Forstander for Adelens fri Skole Herloffsholm, Din hjerte kjære Husbond.

Min hjerte kjære Birgitte! Jeg er nu kommen for Dragør og drager jeg imorgen til Kjøbenhavn om Gud vil; jeg beder Dig kjærligen at Du kan komme til mig, thi mig længes efter Dig. Jeg vil gjøre mit Bedste at jeg kan følge Dig hjem. Gud være med Dig. Skrevet Torsdagen den 7 Maii [1]).

Herluf Trolles Viser [2]).

1.

Hr. Herluf Trolles Vise, som han selv haver digtet.

Beredt er jeg at love
Af Hjertet min Herre og Gud
Alt for saa ædel en Gave
Ret efter hans hellige Bud
For een saa ædel en Qvinde
Som paa Jorden leve maa
Hun glæder mit Hjerte og Sinde
Den Stund der jeg skal leve
Jeg Gud vil prise og ære.

Ædel gudfrygtig og from
Man veed hende vist at være
Thi bad jeg Gud inderlig derom
Kunde det hannem skee til Ære
Hende vilde jeg ære og elske
Næst Gud skal være den Bedste
Og leve med Christen Samfund.

Ret gav mig Gud i Sinde
Jeg skulde den Jomfru bede
Jeg klagede for hannem min Tynge
Som jeg torde Ingen lade vide
Det hun skulde visselig vide
Jeg lagdes svarlig paa Baard
Den Jomfru det maa gjøre
Uden Gud hendes Hjerte vil røre
Jeg hende til Hustru faaer.

[1]) Feilskrevet for Juni. [2]) Mig godhedsfuldt meddeelte af Hr. Bibliothekar Bruun ved det store kongl. Bibliothek, som ikke mindes, hvor han har afskrevet dem.

End svarede mig den Jomfru
Dog hun mit Hjerte ei vidste
Jeg bar for hende stor Omhu
Havde hende vel kjær i Bryste:
Dit Anslag befal' Din Herre og Gud
Han gode Raad sender fra Himmelen ud
Det Du begjær han giver vel
Oc mere Godt til Liv og Sjæl
Det Alt efter hans Villie.

Den Jomfru var vist christelig
Alt med sit gode Raad
Sin Tale skikkede uden Svig
Der hun vidste min Attraa
Jeg kallede hende min Hjertens Kjære
Det var ei Gud imod
I mit Hjerte hendes Navn mon skrevet være
For hun var deilig og god
Thi skee Gud Lov og Ære.

End var den Jomfru taknemmelig
Som vel maatte mig behage
For mit Tilbud besynderlig
Jeg glemmer det aldrig mine Dage
Hun ønskte mig Lykke og Yndest af Gud
Ville sig fuldt vel beraade
For denne Ære og gode Tilbud
Vil Gud hendes Hjerte det raade
Da maatte det lykkes dem baade.

Herre skee Lov Priis og Ære
Trolig vi bade Dig
Du vilde os styre og regjere
Beredte at tjene Dig
Som Du monne sammen føie
Med Kjærlighed christelig
Du vil det og saa gjøre
At jeg med Birgitte Gøye
Hos Dig lever evindelig.

2.

En kort Vise gjort i en Taksigelse om Satans Grusomhed, som lod sig aabenbare i Jomfru Anne Grubbes Huus i Nestved og blev ved Guds Barmhjertighed uddreven.

Af Hjertens Grund jeg takker Dig
Min himmelske Fader alene
For Hjælp og Trøst Du sendte mig
Ved Ordet det sande og rene.

Nu haver jeg prøvet det Du haver sagt
I Skriften aabenbare
Paakaldte mig af al Din Kraft
Den Dag Du est i Fare.

Naar Du est udi en saadan Tvang
At Ingen Dig Raad kan hente
Og Tiden gjøres Dig alt for lang
Da skal Du vist mig vente.

Aldrig kan være større Nød
End Satan have til Huse
Det maa vel lignes den bittre Død
At see hans Grumhed bruse.

Glæde hos mig hun var ei stor
Der Ingen mig Raad kunde bære
Den Djævel sad med mig til Bord
Han i længer og værre.

Ret briste maatte et Hjerte af Steen
Og sukke over denne Plage
Paa dem maatte skjælve Hænder og Been
Som hos vore i de Dage.

Vor Bøn og Sang forhindret vor
Saa monne den Satan raabe
Tusende Stykker bar han for
Naar vi Dig Gud vilde love.

Benedidet og Ære til evig Tid
Skee Gud foruden Ende
Som lod Dig tee en Fader blid
Der Du Din Hjælpning sendte.

Bort fra mig Herre Du togst den Gast
Med Graad der vi Dig bade
For Dig han vigede med en Hast
Os Alle foruden Skade.

Evindelig bør Dig Lov og Priis
O Fader udi det Høie
At Du os saadan Naade beviis
For Dig vore Knæ vi bøie.

Udskrift paa Brevet: Til sin kjære Frue, Birgitte Gøye kommendes denne Skrift.

Birgitte Gøyes Brev.

Slutningen af et Brev fra Birgitte Gøye til sin Søstersøn Oluf Mouritsen til Bregentved; facsimileret.

1556, 3 Octbr.

Herlof beder sye deg mange cc[1]) gode Nether; denn allmegtyste gud befaler jeg deg; hanns hele[2]) enngel were dynn ledsager; mynn jomfrue lader sye deg manng cc[1]) gode netter; skrefe[3]) y Københafenn løfer dagenn efther santhe mekels dag etc 1556.

berthe gøy.

[1]) 100. [2]) Hellige. [3]) Skrevet.

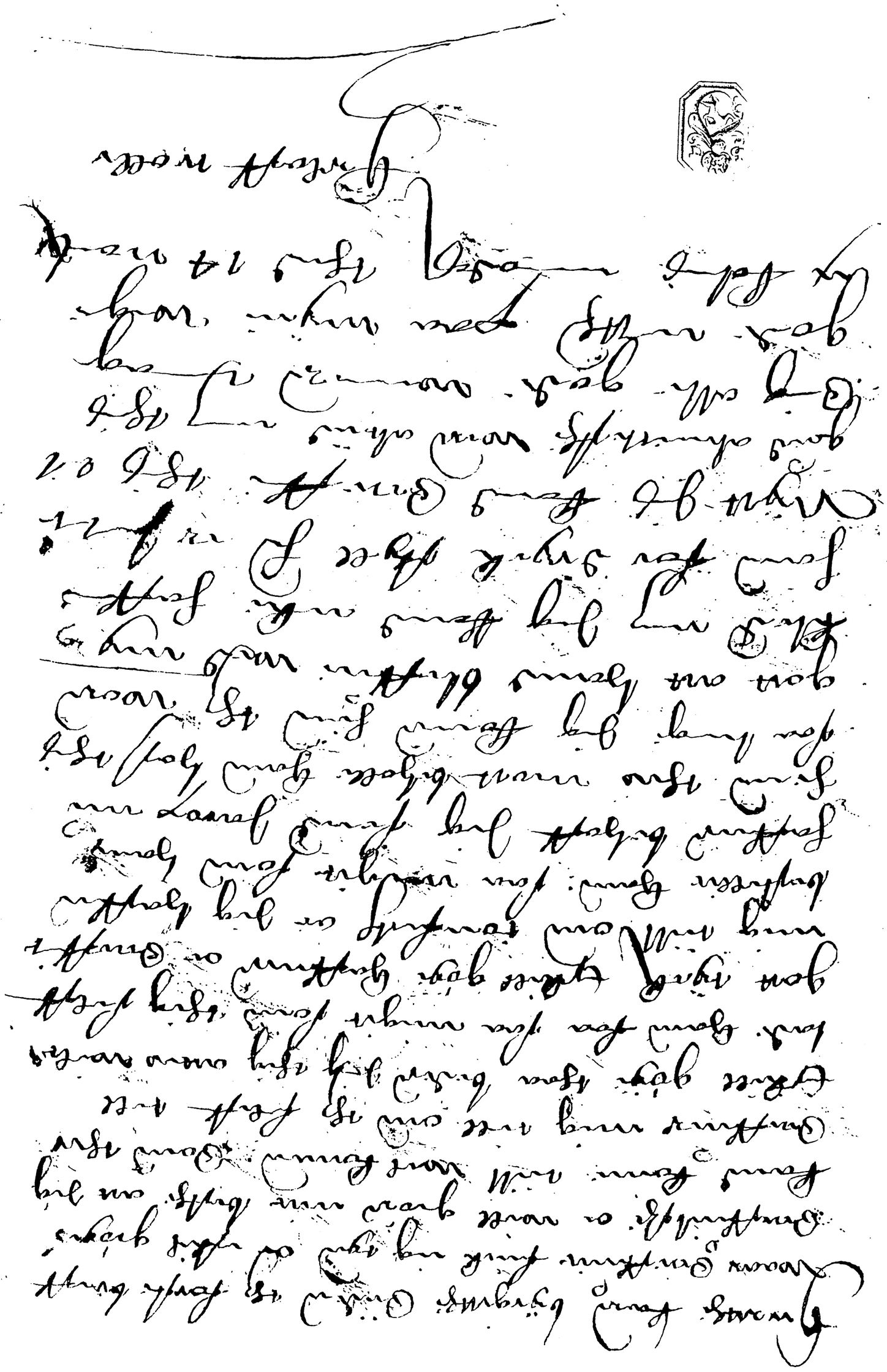

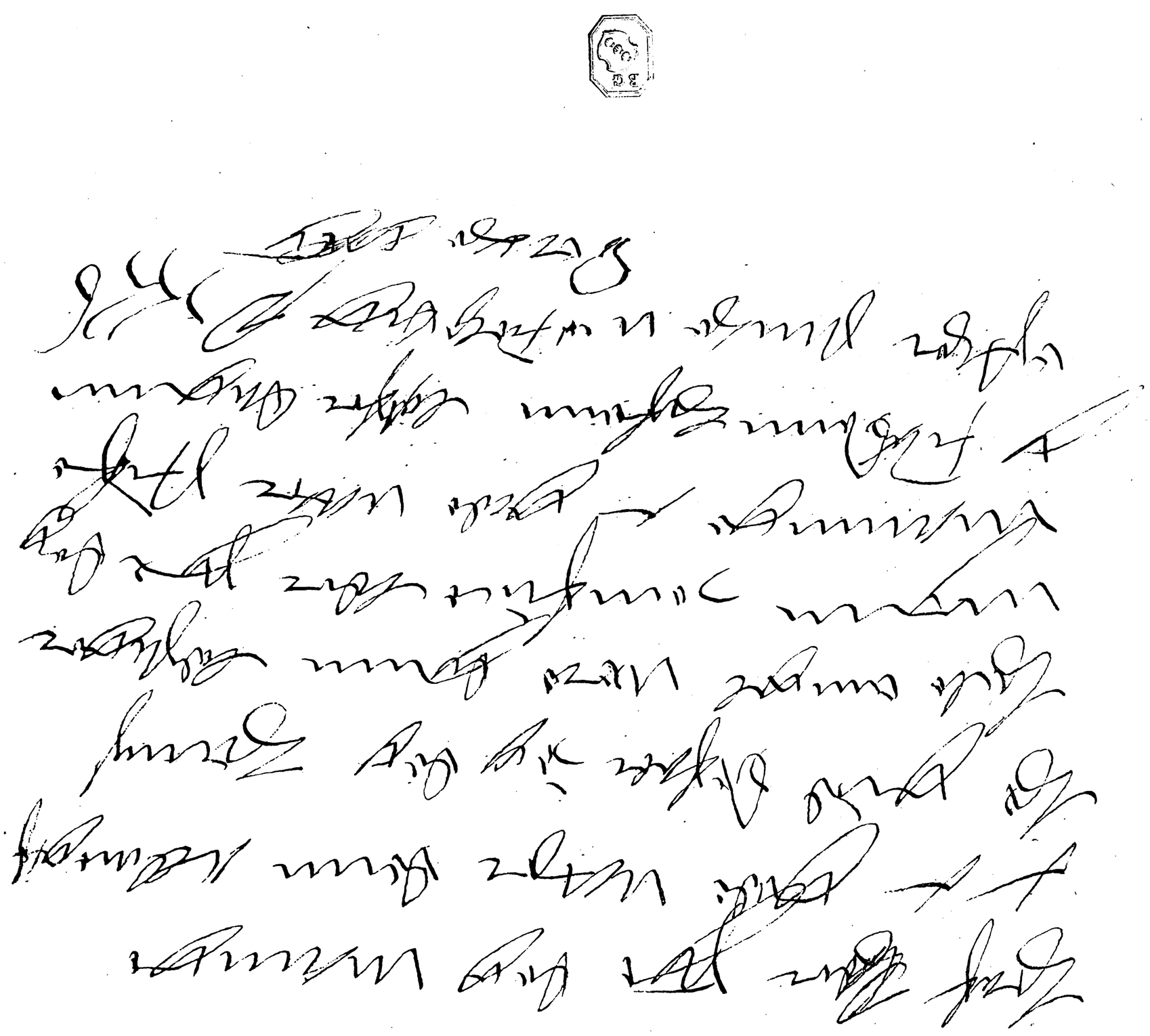

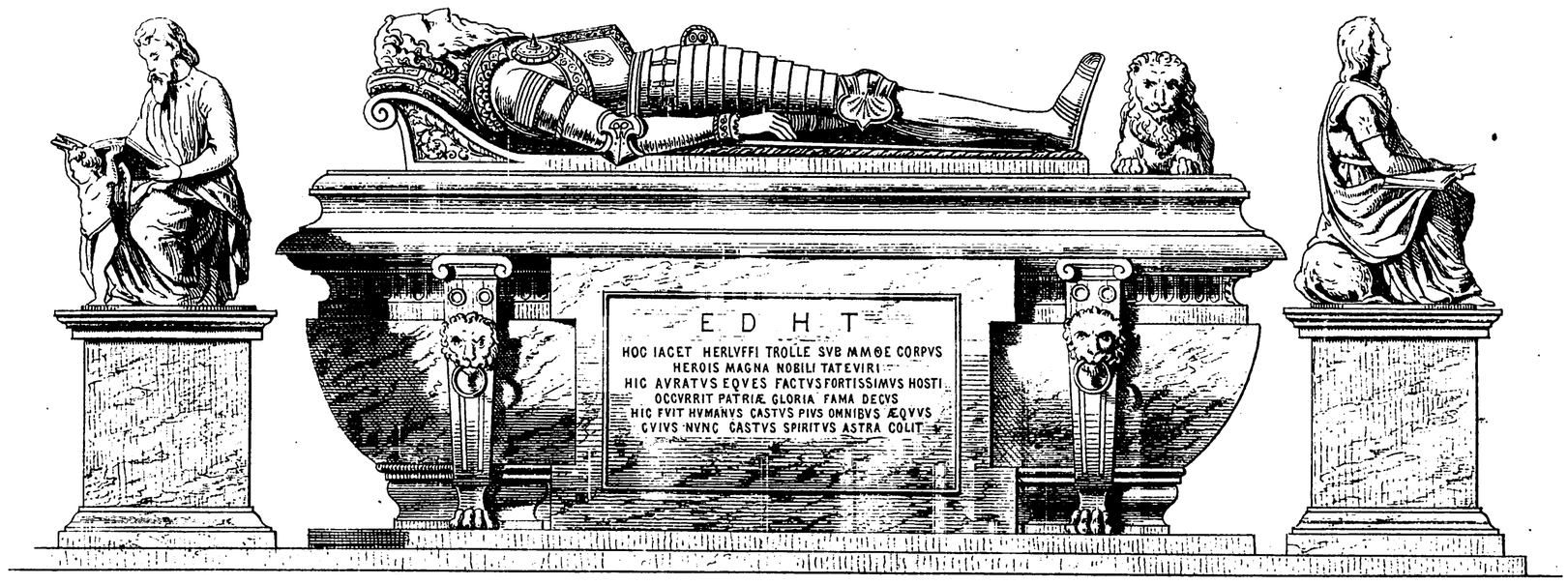
E D H T
HOC IACET HERLVFFI TROLLE SVB MMΘE CORPVS
HEROIS MAGNA NOBILI TATE VIRI
HIC AVRATVS EQVES FACTVS FORTISSIMVS HOSTI
OCCVRRIT PATRIÆ GLORIA FAMA DECVS
HIC FVIT HVMANVS CASTVS PIVS OMNIBVS ÆQVVS
CVIVS NVNC CASTVS SPIRITVS ASTRA COLIT

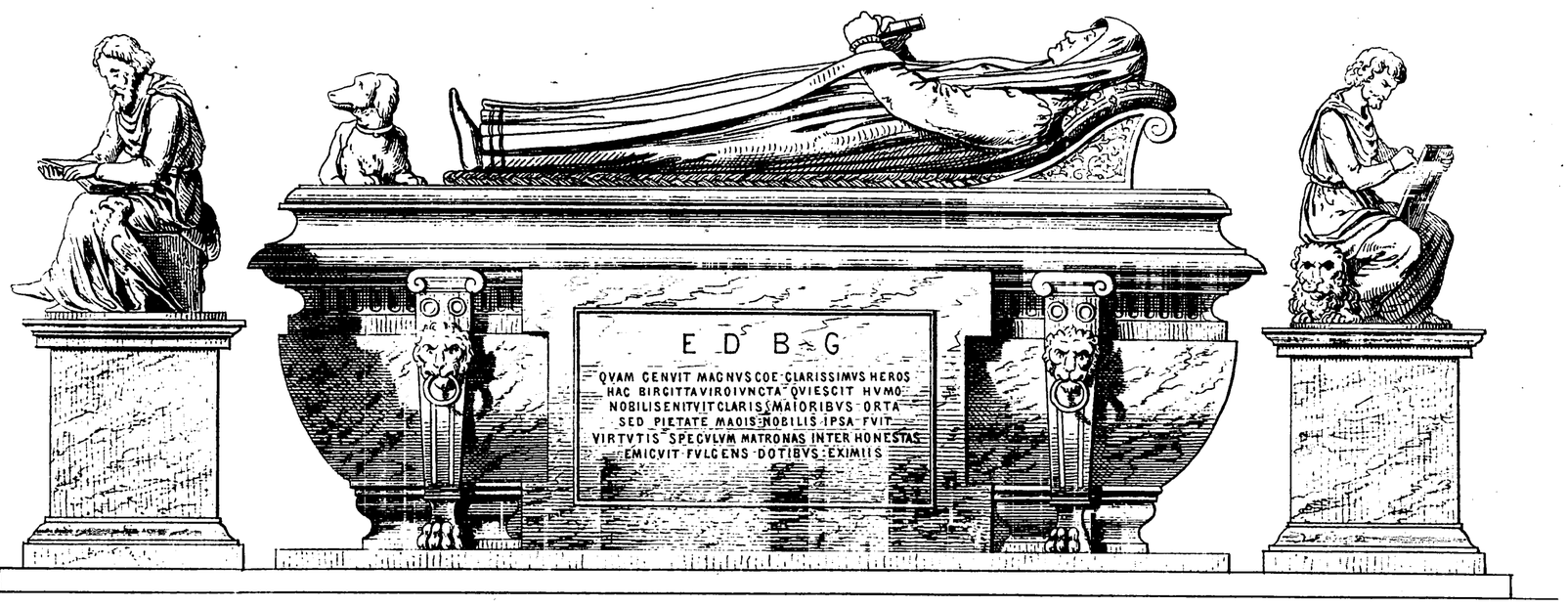
E D B G
QVAM GENVIT MAGNVS COE CLARISSIMVS HEROS
HAC BIRGITTA VIRO IVNCTA QVIESCIT HVMO
NOBILIS ENITVIT CLARIS MAIORIBVS ORTA
SED PIETATE MAIORIS NOBILIS IPSA FVIT
VIRTVTIS SPECVLVM MATRONAS INTER HONESTAS
EMICVIT FVLGENS DOTIBVS EXIMIIS

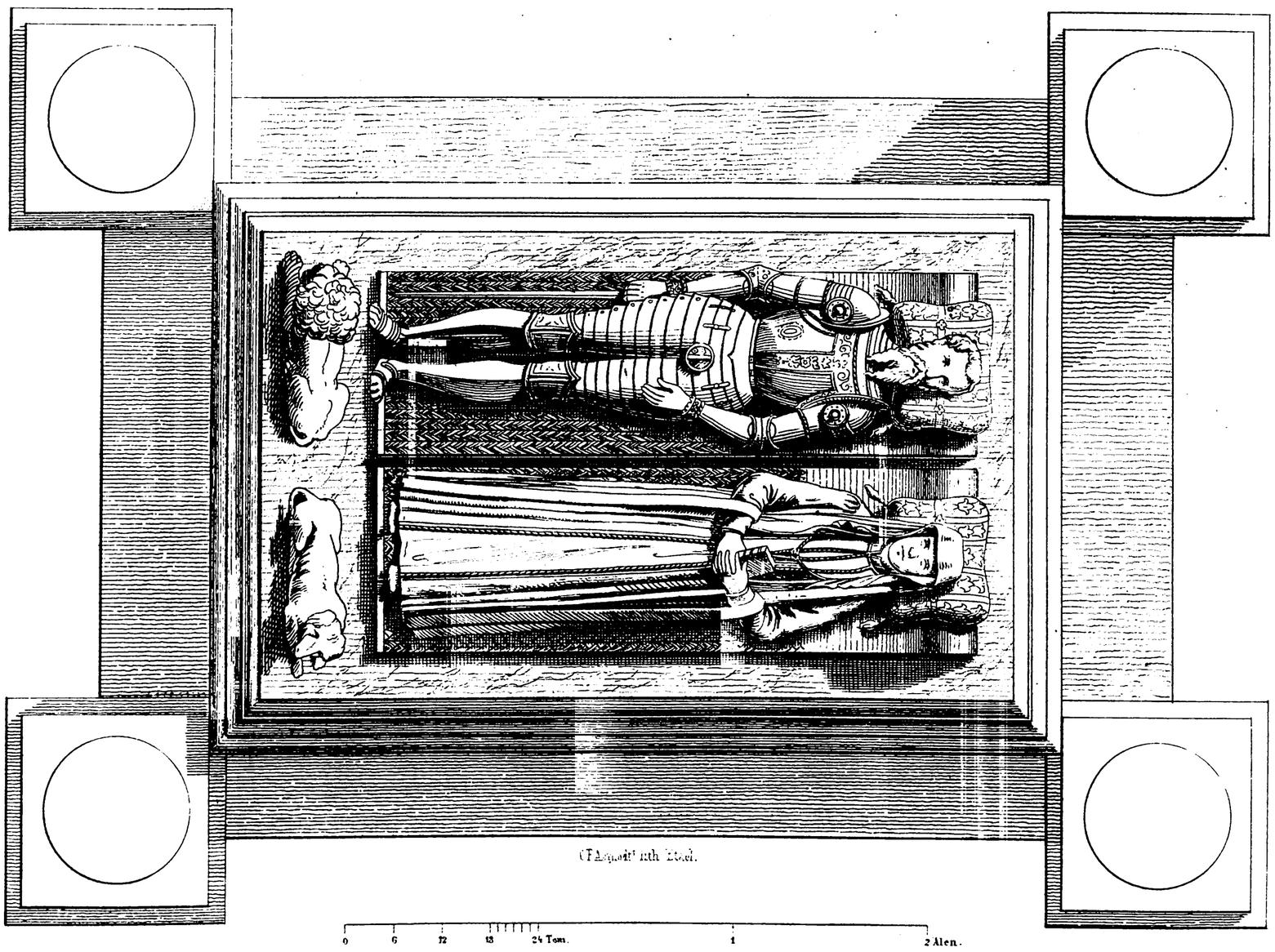
0 6 12 18 24 Tom. 1 2 Alen.

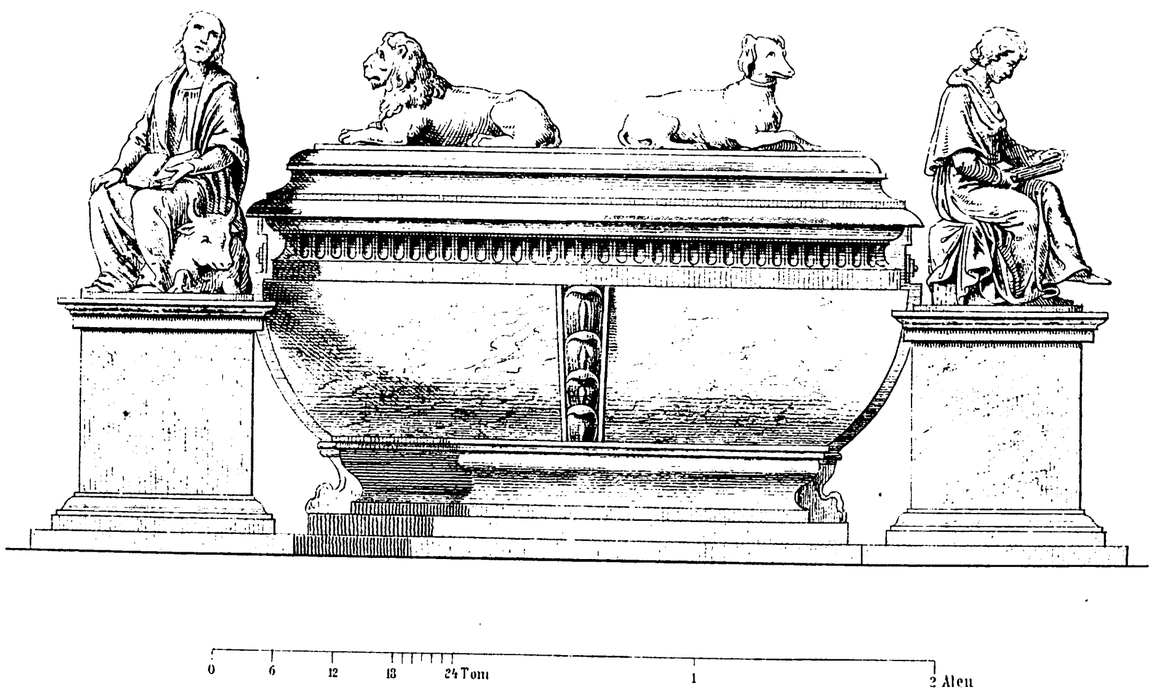

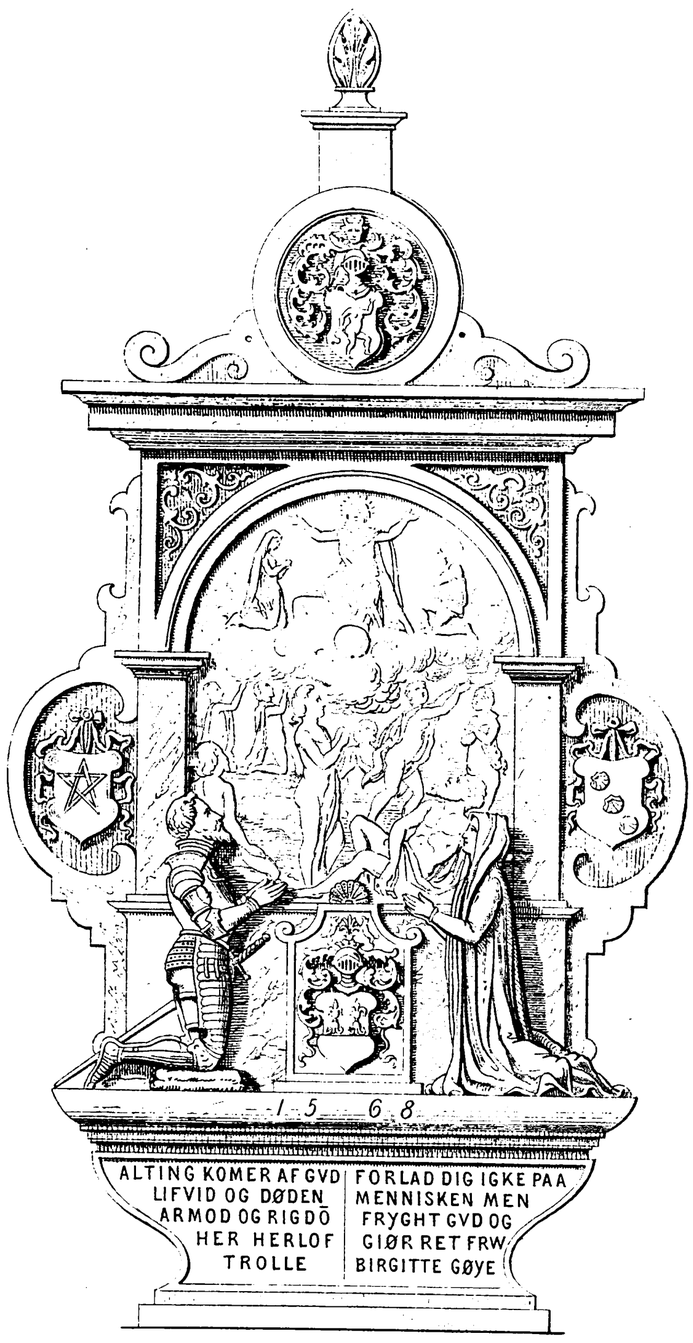

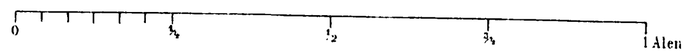

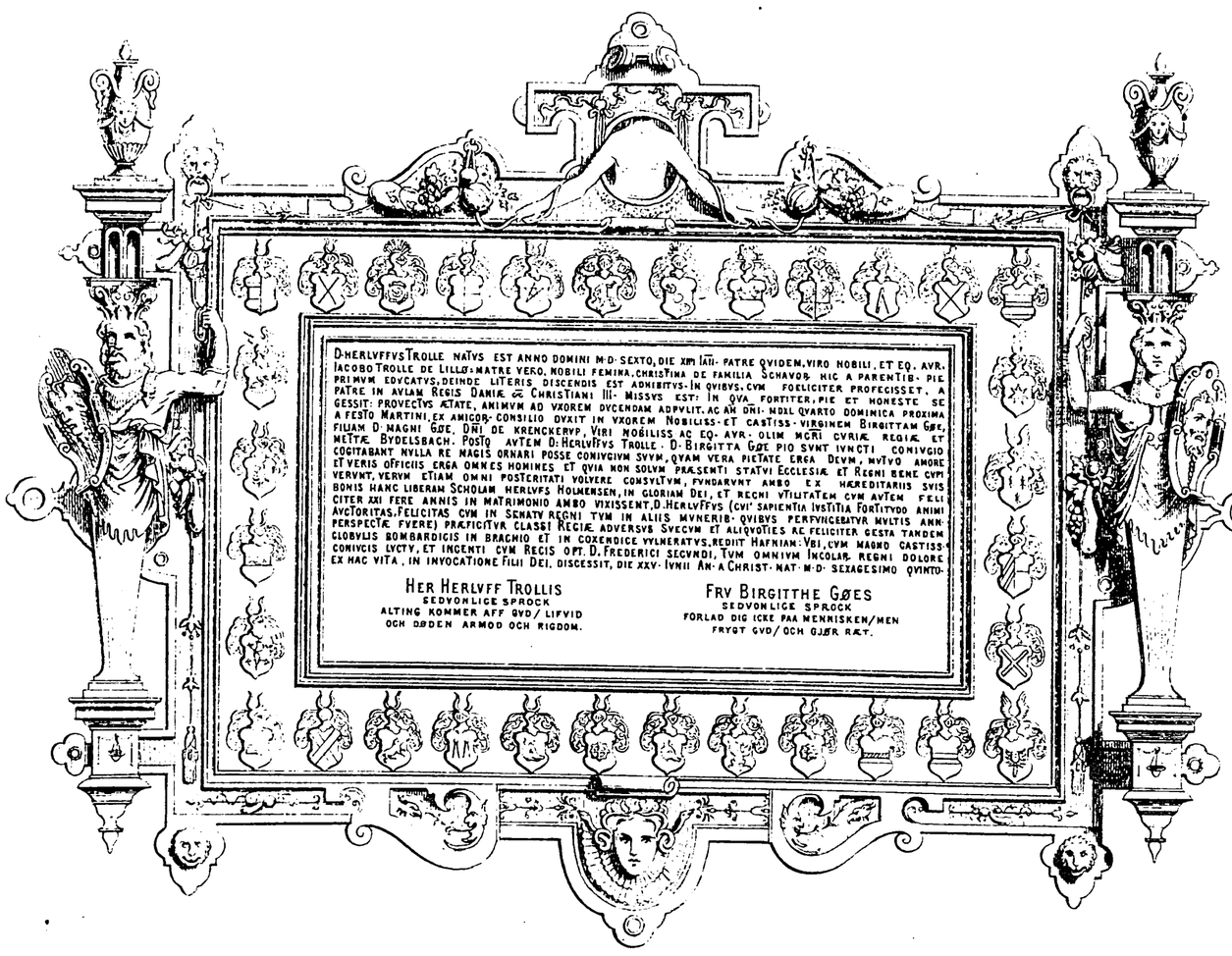

C F Aamotsbilla Ex.

MDCCCLXV.